P. Fr. Rist

Rundt om Roskilde Fjord

P. Fr. Rist

Rundt om Roskilde Fjord

eBibliotek 1800

2026

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af P. Fr. Rist: *Rundt om Roskilde Fjord* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of P. Fr. Rist: *Rundt om Roskilde Fjord* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

Rundt om Roskildefjord

Billeder fra Sjælland

Nordsjællandske soldater.
Foto fra O. Galschiøt: Danmark i Skildringer og Billeder.

Bataljonen stod opmarcheret på perronen.

Vi skulle til Frederiksværk til fægtningsskydning. Folkene var ude af sig selv af glæde over at skulle køre lige til Roskilde og tænkte i glæden ikke på resten af vejen, som de skulle gå på deres egne ben. Netop det sjældne ved at køre, dette, at spare benene en fire-fem mils vej, let og hurtigt at kunne flyve afsted, at kunne sidde roligt og smile ad den lange, lange støvede vej med de ensformige træer og skærvbunkerne på siderne, gav en

stemning over dem, som passede til deres nordsjællandske natur, der aldrig svigter glæden, hvor den findes.

Så stillede vi da på banegården, og der var ingen tummel og støj, ingen råben og forvirrende travlhed; der var tyst og stille, som om der ikke stod over 1000 rejsende, parate til at stige ind. Kun fra det lange togs bageste vogne lød en underlig larm gennem stilheden; det var hestene, som skulle indlades. De vil nødig op ad rampen og nødig ind i den mørke vogn, de stritter imod, tripper med drønende hove og skaber sig som tossede, – men så lader det til også at gå op for dem, at de kan spare deres ben en god del mil, for de slår sig til ro, når de er inde i båsene; de står roligt hele rejsen og kigger med deres fromme øjne ud igennem tremmerne på det landskab, som rulles forbi dem, og på deres medskabninger, som må trække og pløje og ase derude.

Folkene står imidlertid opstillede uden for vognene, tavse, forventningsfulde, som før et angreb. Kun et par officerer iler travle om, konfererer et øjeblik med stationsforvalteren, melder sig så med hånden til huen til oberstløjtnanten, denne nikker, og i samme øjeblik slynger et signalhorn et klingende "Fremad" ud under den vældige hal: angrebet begynder, – et par korte kommandoråb – og stadig tavse stiger de ind i vognene, alle mand; det går rapt, først geværet ind til kammeraten, som allerede er oppe, så selv op, tornystret kommer i klemme i vogndøren, men ind kommer det, og et øjeblik efter er hele bataljonen forsvundet – inde i vognene. Færdig! Et slag på klokken, et stød i fløjten, signalpiben skærer hvinende gennem luften, og fra det øjeblik, toget sætter sig i bevægelse, løses tavshedens trolddom. Nu kommer mundene på gang, der

snakkes og les, de råber op og synger. Tornystrene af, tobakspiberne frem, brødposerne løses, og toget, et syngende, jublende tog farer hen i den flade egn. Vi kigger ud på den: mod syd strækker den sig plat og skovløs ned mod Køgebugt, mod nord hæver den sig umærkeligt, et mere ensformigt og ensartet landskab end det mellem København og Roskilde skal man lede længe efter i vort fædreland. Men det er ikke kedeligt for soldaterne, for bønderne imellem dem; for de godter sig ved at betragte de fede jorder, der bugner af frugtbarhed, og som gemmer det meste af Københavns renovation i sit skød. Toget skærer afsted, affærdiger de små stationer med hoverende hvin, og kun Roskilde Landevej, som løber jævnsides med banen, følger med som en hvid, skinnende stribe, der aldrig får ende. Roskilde Landevej! Ja, nu har det tabt sin klang, dette navn, for vor jernbanegeneration har det ingen betydning, men spørg dem fra "de gode gamle dage"! Da var det vejen til hovedstaden, den uendelig lange og træge vej, fragtmændenes og diligencernes vej med de mange bedesteder. Den gang var man et par dage om at nå fra Slagelse til hovedstaden, man sneglede hen ad den hullede vej og vågnede kun, når postillonen blæste i sit horn og man rumlede ind i rejsestalden for atter og atter at bede. Først ved Røde-Vejrmøllekro begyndte man at trække vejret, og ved Damhuskroen med sin pilehegnede sø tog man den sidste sopian og den sidste bid af sin madkurv. Det var Roskilde Landevejs gyldne dage; nu flyder toget afsted ved siden af vejen, og når vi krydser den ved Hedehusene, øjner vi ikke en vogn hen ad dens uendelige, hvidgule linje, der taber sig i det fjerne mellem geledder af popler og pil.

De synger derinde i vognene, og den tykke tobaksdamp står ud af vinduerne og blander sig med kulrøgen! – Glostrup forbi, Tåstrup forbi! Toget farer afsted, der er intet at se uden den flade, grønne – dog jo: Vridsløselille vækker deres opmærksomhed. Straffeanstalten rækker sit lille spir i vejret som en truende finger, og mange er de historier, som dette tugthus kalder frem hos folkene. Hist og her imellem dem sænkes stemmerne, og der fortælles om den og den, som endte derinde, om mordbrand og manddrab og tyveri. Det er, som om nutidens forbrydereventyr har afløst fortidens spøgelseshistorier. Alene synet af de store bygninger i forbifarten virker mystisk og uhyggeligt. – Aldrig glemmer jeg den skønne sommerdag, da jeg blev vist om derinde, tavsheden derinde. Som et edderkoppespind er fængslet bygget; fra den store hal strækker cellebygningerne sig i stråleform til alle sider, der er ingen udgang uden op igennem hallen, hvor vogterne står. Forbryderne ser aldrig hinanden; skal de ud i den lille grønne cellegård for at få deres ensomme spadseretur op og ned, op og ned, så er det med maske for ansigtet. Fængslet er som en fæstning, ringmure og jerngitre og raslende nøgler, halvmørke gange og en dødens ro. Jeg stod i den store centralhal halvsyg ved tanken om de mange ulykkelige hjerter, der slog rundt om i denne døde stenbygnings huller, – men skrækkeligst var overgangen fra den skumle hule til sommerdagens lys. Solen sprang mig i møde, favnede mig med sin varme og rullede sin pragt hen over den frodige egn i tusinde afskygninger af alle mulige grønne farver, men hvor skønt det end var – tanken om dem derinde blev siddende som en torn i kødet.

"Hvad bestiller de derinde?" spørger en soldat.

"De sidder og tænker på at komme ud," svarer en anden, og nu drejer folkenes samtale sig om disse ulykkeliges forsøg på at bryde ud, for at nyde friheden og solen et par stakkede dage, ja det er næsten med samme blanding af rædsel og beundring, at de hører om disse forbryderbedrifter, som man i gamle dage hørte om Broder Rus og Holger Danske.

Så løfter egnen sig hen imod Roskilde Fjord. Dér er Hammelev Kirke! Dér er fjorden! Vognenes vinduer fyldes af brune soldateransigter, de råber i munden på hinanden, de peger – – se! se! Domkirkens spir løfter sig fine og sarte op i den blånende luft. Dér er byen! Og med et dundrende hurra ruller de glade jenser ind på perronen.

Det var ikke første gang, at jeg med soldater kom til Roskilde Station. Vi kom dertil, da krigen 1864 var forbi og afdelingerne blev kantonnerede rundt omkring i landet forinden den egentlige hjemsendelse. Vi unge, i hvis tidligste minder troppernes hjemkomst 1848–50 glimrede som en strålende lykkelig begivenhed, vi, der som små børn så at sige havde fået vor nationale dåb ved hine lyksalige, patriotiske dage i København, vi skulle nu selv opleve det store skuespil: soldaternes hjemkomst fra felten. Men hvilken hjemkomst ı hvilken modtagelse! Da toget hin dag i august 1864, i øsende regnvejr, havde udlosset de stolte rester fra Dybbøl Banker af 9. Bataljon, den ene halvdel af den berømte 8. Brigade, stod vi opstillede på Hestetorvet en halv times tid. Vi havde ikke ventet os en begejstret modtagelse, ingen velkomsttaler og lovsyngende ord, – men vi havde ventet os et trofast håndslag, et taknemmeligt blik, men – ja måske var den sørgelige,

øsende, grædende regn skyld deri – det store Hestetorv var tomt, ikke et menneske så vi. Lige fra stationen og ned til Algade lå pladsen våd og blank og tom, ikke en nysgerrig dreng, ikke en sladrende kælling. Oppe på jernbane-restaurationens altan stod nogle damer med blomster i hænderne, – det var nogle af officerernes familie. Andre var der ikke, som havde blomster til resten af den bataljon, som sammen med 20., den 18. april havde udført det, som alle, venner som fjender, havde kaldt "en glimrende våbendåd".

Men hvor var roskildenserne henne? Jeg ved det ikke, på Hestetorvet var de i hvert tilfælde ikke, men jeg ved, at den bitterhed, som betog mit unge sind ved den ligegyldighed, som vistes os stakkels soldater, ikke har fortaget sig den dag i dag. Måske med urette. Byens borgere gjorde senere en fest for soldaterne på det samme torv; men det var dumt, den havde ingen art, og det var heller ikke gilder, vi ville have.

Nå, nu havde vi jo fred, og denne gang var der såmænd fest nok på gaderne i den lille by, da vi med "flyvende faner og klingende spil", som det hedder, marcherede gennem byen for ude ved spritfabrikken at holde frokost, inden marchen begyndte. De raske nordsjællændere rejste sig i tøjet og strakte fødderne, da vi marcherede forbi Jomfruklostrets lange røde mur, forbi "Prinsen", Torvet, Laurentius' Kirke, der nu er rådhus og pranger med byens våbenørn med de udspilede vinger på sin mur. Folkene kiggede frejdigt op til de smilende pigeansigter og ned ad de smalle stræder med de underlige katolske navne og spejdede hen ad Fundens Bro, forbi Duebrødre Kloster efter Domkirken.

Disse navne giver – i forbindelse med Domkirken naturligvis – Roskilde sit præg den dag i dag. Der er en duft endnu over byen fra den katolske tid; man ligesom vejrer endnu en anelse af røgelsesduft i de snævre klosterstræder, og man tror at skimte fligen af en kutte forsvinde bag hjørnet af kirkens kapitelhus.

Hvis ikke de fortvivlede ildebrande så mange gange – 9 gange tror jeg – havde lagt byen i aske, ville vi i denne by have haft et lige så storartet minde om de katolske tider, som Syden ejer i så mange gamle prægtige byer. Men der er koldt og mørkt her i Norden, vi må tænde op med brændsel og lys, og så brænder de gamle huse, de, som får lov til at stå i de solvarme lande. Og dog mindes man ved hvert et skridt om Roskildes herskertid, hele egnen er jo som en mindernes vugge fra oldtiden til reformationen, og selve byen var jo i det 12. og 13. århundrede den mægtigste stad i Norden.

Meget er der fortalt om byens og dens navns oprindelse, og hyppigst siges dette at stamme fra kong Hroar, der byggede staden ved en dejlig kilde ved Issefjorden. Et gammelt vers fra klostertiden synger fint og musikalsk om navnet, og henfører det såvel til lejrekongen som til blomsternes dronning:

Salve vas reliquiarum
mons, quo surgit fons rosarum
fons aquarum, flumen clarum,
regem roe reficiens.

Hil dig du helgenskrin,
du bjerg, hvor rosernes kilde
udvælder, du vandenes kilde, du klare flod,
som kong Roar vederkvæged.

Andre siger, at det først skal have været Harald Blåtand, som flyttede kongesædet dertil fra Lejre, og at det skal have været Erik af Pommern, som, ked af de mange ildebrande, flyttede til København, da hans kongsgård gik op i flammer, – men vist er det, at byen tidligt blev bisperesidens, og fra den tid begynder dens mest glimrende periode. Vi mindes derom ved hvert skridt i byen: Gråbrødrestræde, Sortebrødrestræde, Vor Fruestræde, Allehelgensstræde, Bispestræde og alle disse snævre gyder, som bærer længst forsvundne kirkers, klostres og helgeners navne: St. Agnesstræde, St. Petersstræde, St. Olsgade, St. Hansstræde, St. Sørensstræde, St. Ibsstræde og mange flere endnu. Tretten kirker havde den, men kun navnene er nu tilbage, vi finder dem rundt omkring i byen, snart i en gade, snart i et pakhus, et rådhus, en mølle, en kirkegård. Hvilken klokkeringning har der ikke på de hellige dage lydt over fjorden, og hvor fuldt har der ikke været af optog og processioner.

De askegrå, barbenede franciskanere kappedes i hellighed og misundelse med de sorte dominikanere; fattige klostre var de begge og ejede ikke timeligt gods som de rige herreklostre, f. eks. cisterciensernes derude på Eskildsø i fjorden, ikke at tale om Roskildes mange nonneklostre. Nu er der af gråbrødrenes kloster kun den smukke kirkegård tæt ved banegården tilbage, og på det sted, hvor sortebrødrenes bygninger stod, ligger nu Roskilde adelige Jomfrukloster.

Men nonneklostrene spillede, næst efter Domkirkens store gejstlige tilbehør, dog måske den største rolle i middelalderens Roskilde.

Der var det gamle St. Mariæ cistercienserkloster. Legenden fortæller os, at da man åbnede den berømte biskop Vilhelms grav i Domkirkens højkor for at skaffe plads for hans efterfølger, biskop Assers lig, bredte en behagelig sød lugt sig ud fra hans levninger, men ikke des mindre formastede provst Isak og hans hjælpere, Herman og Arnfast, sig til at kaste domkirkens stifters hellige ben hen i en krog i graven. Den døde helgen hævnede sig hårdt: tre dage efter fik Herman på et møde med biskop Absalon "den hellige ild i næsen" og døde, Arnfast udspyede sin lever i stumper og stykker og omkom, – så mærkede Isak, som var den klogeste, hvad klokken var slået, og han blev kun reddet fra døden ved at skænke hele sin formue til stiftelsen af St. Mariæ Kloster. Her levede i mange år de strenge nonner i deres hvide dragt og sorte skapulier og slør. Deres kloster voksede stadig i magt og velstand, fornemme kvinder tog deres tilflugt hertil, ja, to af Valdemar den stores døtre blev nonner i St. Mariæ. Nu er kun klostrets kirke – Vor Frue Kirke – tilbage i en meget omformet skikkelse.

Lige så rigt var St. Clara eller Damians-klostret. De stakkels clarisser gik i askegrå dragt som alle St. Fransiskus' søstre og bøjede sig under den for kvinder så strenge tugt: ingen at måtte se, ingen at måtte tale med uden for klostret. Det var her, at Erik Menveds ulykkelige dronning Ingeborg indgav sig selv som nonne. I tidernes løb blev klostret rigt ved gaver og arv, og det er ubegribeligt, hvortil de fromme søstre brugte deres storartede rigdomme; men efter reformationen svandt disse

lidt efter lidt, – af klostrets bygninger, som lå henne i det nuværende Badstuestræde, er intet spor.

Endnu et tredje nonnekloster minder en gade os om, nemlig St. Agnes' dominikanerinde-kloster. Stifterinden, Erik Plovpennings datter Agnes, var i sandhed ingen helgen. Det siges, at det var hendes tante, enkedronning Margareta Sambiria, som med mindre smukke navne kaldtes Margrete Sprænghest og Sorte Grete, der overtalte det femtenårige pigebarn til at ofre sit liv til den himmelske brudgom. I hele den roskildeske gejstligheds nærværelse afskar den unge prinsesse sit hår, lagde det på alteret, afgav kyskhedsløftet og tilskødede klostret alle sine godser. To år efter aflagde hendes ældre søster Jutta klosterløftet tillige med flere af hendes jomfruer. Det fortælles, at Jutta året efter af konventet blev valgt til priorinde i sin unge søsters sted, der skal have gjort løjer med den højærværdige post, som hun beklædte. Men så blev begge de unge piger kede af det hele og undveg fra klostret. Det var en skrækkelig skandale i hine tider. Værre var det dog, at de tog deres gods med sig og solgte, mageskiftede og forærede det bort efter behag. Agnes gav en del af sit til Sorø Kloster, som til løn derfor undskyldte hendes undvigelse med, at hun var blevet mishandlet af nonnerne. Men værst var det med Jutta, som flygtede til sin søster Sophia, der var gift med den svenske kong Valdemar; for denne hendes svoger tog "så venligen imod hende", siger Holberg, "at den gode klosterjomfru blev frugtsommelig og avlede en søn med ham, hvorudover hun blev dømt til evigt fængsel, medens han, for at bøde sin synd, gjorde en rejse til det hellige land." Men St. Agnes kloster beholdt sit navn og blev rigere og mægtigere. Det er heller ikke her let at

begribe, hvorledes de hellige søstre har kunnet fortære alle de indtægter, som strømmede ind til dem – hvis de levede efter klosterreglerne. Kongedøtre, fyrstinder og adelige damer blev klostrets priorinder, den ene efter den anden, og den sidste af dem før reformationen var ingen anden end Märta Ivarsdatter Dyre, den svenske rigsforstander Svante Nielsen Stures enke, der først havde været gift med Knud Alfson. I fjendskab med de svenske herrer og træt af sit bevægede liv begav hun sig til fædrelandet, og skønt hun havde været gift med to af dette lands argeste fjender, blev hun modtaget med venlighed af Christiern den Anden. Nu sonede hun i St. Agnes kloster i Roskilde. Det adelige Jomfrukloster ejer nu St. Agnes' grund. Klostrets fiskeparker er kun tilbage, og omkring dem breder sig nu imellem siv og rør yppige planter, angelika og calmus.

Men selve *Jomfruklostret* er bygget dér, hvor sortebrødre-klostret stod. Det var henimod slutningen af det syttende århundrede, at tvende enker efter to af danmarks berømteste krigere, Niels Juel og Niels Rosenkrands, fru Margrete Ulfeld og fru Birte Skeel af den gård, som stod på klostergrunden, oprettede deres stiftelse for adelige jomfruer. Inde bag den lange mur i Algade ligger nu disse fornemme jomfruers gamle gård og have; der er hyggeligt derinde, en dydelig stemning breder sig over den gamle herregård, og i sidelængen, hvor konventualinderne bor, blomstrer det i vinduerne af mangehånde planter mellem snehvide gardiner. Uden for muren strækker klostermarken sig, en frodig park, hvorfra man kan se ud over en del af klostrets store ejendomme.

Ligesom klostrene med deres udhuse og kirkerne med deres kirkegårde indtog den meste plads, bredte det gejstlige

suprematі sig i hine tider ud over alle forhold og herskede i hver krog af de mange lave borgerhuse. Præsterne blandede sig ind i købmændenes og håndværkernes liv, og disses interesser var afhængige af bygningsarbejder i kirker og klostre og af leverancerne til dem. De levede kun et lidet selvstændigt liv, ja selv ind i smedelavets skrå sneg der sig en gejstlig ordning med visse religiøse ceremonier.

Dér, hvor nu det kedelige palæ er beliggende, øst for Domkirken, lå bispegården, hvor den mægtige roskildebisp residerede, han som på reformationens tid ejede 40 faste slotte og herregårde. Men højt over ham og hans borg, højt over alt, ragede *Domkirken* op som den dag i dag; dens slanke spir pegede som sværgende fingre op imod Gud og alle hans helgene. Men også den er naturligvis i tidernes løb undergået mange forandringer. Den var i kristendommens barndom her i Norden kun en trækirke, og det var i den, at Knud den Store lod Ulf Jarl dræbe, og i den, at sagnet om kong Svend og biskop Vilhelm hører hjemme.

Den berømte bisp Vilhelm begyndte den mægtige stenkirkes opførelse, og hans eftermand, den brave, ulærde svend Nordbagge, som kannikkerne gjorde løjer med, fordi han ikke kunne latin, fuldførte det stolte værk. Så skulle den da indvies og opkaldes efter en af de fineste helgener. Bispen sendte et par domherrer til Rom for at hente en eller anden særlig kraftig relikvie af en helgen. Men de gudelige mænd kom i stor forlegenhed over for den alt for rigelige mængde af hellige arm- og benknogler, af hår og negle og søm og tøjlapper og træstumper, som blev dem tilbudte, og de vidste ikke, hvad de skulle vælge. Så styrkede de sig ved bøn og påkaldelse så

kraftigt, at den ene af dem faldt i søvn, og i søvnen – viste den for længst afdøde pave Lucius sig for ham og tilbød ham sin hjerneskal. Han var tilmed så venlig at beskrive den så nøje, at det var umuligt at tage fejl af den i den store bunke af andre hellige mænds hellige kranier. At det var en ypperlig relikvie, viste sig da også straks ved hjemkomsten til Roskilde. Et søuhyre gjorde nemlig den blide Issefjord usikker, det væltede skibe og krævede et menneskeoffer af hvert eneste fartøj. Man kunne ikke blive af med det ubehagelige uhyre. Så forføjede en dag den hele Roskilde gejstlighed sig i fineste skrud, med bispen i spidsen, ned til strandbredden med den gode Lucii hjerneskal, og se! da søuhyret viste sig, holdt bispen under bønner og sang hjerneskallen besværgende frem mod dyret. Med et græsseligt skrig – siger sagnet – sank det straks til bunds og har – takket være den hellige Lucius – aldrig vist sig siden. Skallen blev indfattet i guld og ædelstene og hædret som kirkens dyreste klenodie.

Mange er legenderne fra hine tider, der knytter sig til kirken, morsomme i deres naivitet, skønne og fine i deres poetiske simpelhed, betegnende for hin kraftige, flammende religiøse tid. Roskilde og dens dom er den danske histories mest glimrende skueplads; her spilledes de store politiske tragedier med deres borgerkrig og broderkrig, med ulykker og ugerninger, med mord og brand, der ofte var ved at lægge landet øde. Statisterne i de store dramaer var da tit de gode Roskilde-mænd; svære roller havde de at udføre, som da Harald Kesia lod næserne sprætte op på dem, fordi de havde sluttet sig til Erik Emune; og dog var de et trofast, sluttet kor, som da de under Vethemand slog sig sammen imod venderne, der røvede

på kysterne, medens kongeslægten, brødre og fættere, farbrødre og brodersønner fejdede indbyrdes. – Roskildes navn er atter og atter slået ind i den danske middelalders brogede væv, bispestaven, Absalons mægtige krumstav og lange slagsværd blinker lysende deri.

Roskilde Dom er nu den eneste herlighed, der er tilbage fra den rige bispetid, men den er ikke mere biskoppernes kirke. Heller ikke den har tiden og ilden skånet. Menneskenes travle hænder har tumlet med den, og hjemsøgt af ild blev den opbygget og ombygget, istandsat, fornyet og omdannet udvendig og indvendig. Den er nu ikke mere kirken fra hine, de katolske, fanatiske tider. Stadig er den et mesterværk af bygningskunst, majestætisk dominerende i det ydre, – men disse høje lysende hvælvinger derinde er ikke bispernes kirke. Et sådant tempel, pudset og rent, malet og hvidtet har aldrig passet for den katolske tro. Hvor er det dæmpede mystiske lys? Ikke en krog, ikke en halvmørk vrå for et stakkels væsen, der vil kaste sig ned for sin gud i en brændende bøn, ikke en dæmpet skygge bag en pille eller en helgens kapel, hvor han ensom i ro kan ty ind fra det fristende, verdslige liv derude – nej, her er lys, strømmende sol ind ad de væghøje ruder, intet er skjult, her dyrker man ikke sin gud hver især, men alle som én, med det hvide lys over alle, her er ikke plads for den skjulte sorg, for de tårer, som ingen må se, for de bønner, som ingen må høre. Lys i alle kroge! var reformationens valgsprog, og så blev der fejet ud. Alle de gamle helgener blev slået i kvag, de mange altre, som stod ved pillerne eller helt fremme på gulvet, og som gav et broget, pragtfuldt syn, ryddede protestantismen af vejen og satte de snorlige stolestader i stedet. Kapellerne blev rømmede,

ligkister og monumenter måtte give plads for nyere lig, mere fornemme end de gamle bispers, og bunker af epitafier og ligsten og metalplader blev solgt som gammelt skrammel. Men ligene blev mere og mere ophøjede, alle kongerne ville hvile i den lyse kirke, som med sine mange minder mere og mere blev et museum for kongelige lig.

De nye tider kan ikke forstå de gamle; de mægtige bisper ville nu ikke kende deres kirke igen og ikke forstå den, ligesom vi står betuttede over for mange af de efterladte værker fra hine tider. Vi fatter ikke den mandige kraft og den tarvelige naivitet, der tit forenes i deres arbejder, vi ryster på hovedet af de underlige bibelske billedskærerarbejder i koret, dem som en gammel digter for over 200 år siden bespottede Note 1):

> – – – Pilatus ser man her betuttet og forbavset
> fremlede Herrens søn bespottet og besnavset;
> den ganske Pas-si-on og Christi hele pine
> figurevis sig tér på denne stoleline.
> Dog er det alt så plumpt, man må med største latter
> beskue børn med skæg og mænd med store patter;
> ens hoved er så stort som liv og hele kroppen,
> man intet kunstigt ser i al figuretroppen.

Roskilde by ligger højt over fjorden, og utallige er de kilder, som rundt om i byen kvælder op af jorden. De springer frem, som om vulkanske kræfter arbejdede under jordskorpen, og i fossende bække skaffer de sig udløb til det store vand. Fra Arilds tid har stedet været bekendt for disse kilders lægedomskraft, og ligesom de har givet byen dens navn, har de også, næst kirke og

bisp, bidraget sit til at gøre stedet berømt. Fra Helligkors- eller Kongens Kilde i byens vestlige udkant blev der i mange år hentet vand til København til det kongelige hus og St. Hansdag samledes folk til fest ved dens lægende vand. Så er der Højbrøndskilden og Maglekilden, der tøndevis i minuttet spyr vandet ud, som på dets videre løb over jorden driver møller og fabrikker. Rundt i gader og stræder, i vænger og marker sprudler og bobler vandet op af den sorte jord, og naturligvis har kilderne navne, som minder om de katolske tider. Smukkest er måske Klosterkilden derude på Jomfruklostrets grund, hvor under de skyggende træer 30 kildevæld springer frem af den mosklædte bund.

Det er let at finde et sted, hvorfra man kan få vid udsigt over Roskildefjord. Fra en spadseretur nord om byen vil hele den skønne egn smile os i møde med grønne marker og blånende sø; den er som en type på fredelig idyl. Vandet derude, grundet og lavt med øer og holme, Bogenæs halvø til venstre; som en langstrakt kuppel runder dens mørke skov sig ud i søen. Lige nord for klipper fjorden kysten itu i runde bugter og tunger, ud og ind, og landet stejler brat i gule skrænter ned til den lave strand. På den vestre side ligger Horns Herred. Vi kan svagt skimte kirker og gårde derovre som hvide prikker og skove, der strækker sig ned mod søen, men Eskildsø, hvor den hårde og nidkære Eskild Bisp anlagde det kloster, hvis tomt vi kan se den dag i dag, lukker udsigten ud over fjorden.

På den østre side strækker landet sig i lange, bløde bølger; store højder er ikke at se, i svagt svulmende bakker glider Sømme Herred over i Frederiksborg Amt. Et rigtig sjællandsk landskab, blødt og mildt og frodigt. En fredelig og venlig

stemning breder sig over disse grønne og gyldne banker, over den stille fjord, over kirkerne, de mange gårde og de endnu flere husmandshuse, som er strøede derimellem.

Egnen minder om hine barnlige billeder, der afbilder guldalderens tider, hvor nøgne Adam'er og Eva'er strækker sig i det bløde grønsvær, hvor træerne bærer gyldne frugter, hvor tigeren gnider sig op ad fåret, og hvor alt ånder en magelig fred og mættet ro. Hvor naturligt, at sagnet eller virkeligheden henlægger hin danske konge Frode Fredegods grav til disse steder; for netop under denne lejrekonge, fortæller sagnet, "var der gode år i Danmark; marker og enge bar frugter af sig selv, og på flere steder opgraves kosteligt malm. Ingen tilføjede en anden skade, selv om han traf sin faders eller broders banemand, løs eller bunden, ikke heller fandtes der nogen tyv eller ransmand, så at der i lang tid lå en guldring på Jellingehede, uden at nogen rørte den." I den berømte Grottesang lod oldtidens skjald trælkvinden synge, medens hun drog kværnen og "melet randt mælkehvidt i mægtige strømme":

> Rig maler vi Frode,
> vi maler ham sæl;
> gods i fylde
> på glædens kværn!
>
> Han sidde på guld!
> Han sove på dun!
> Han vågne med fryd!
> Vel er da malet.

Her skal ingen
hinanden skade,
på ondt ej gruble
og volde bane!

Heller ej hugge
med hvasse sværd,
selv om broders bane
han bunden finder.

Til disse sagnets ord svarer den venlige egn, og vi forstår, at den har været et kært tilflugtssted for hine vikinger, som drog viden om, at de her har fundet hvile og ro efter at have "øvet stordåd" i fremmede farvande og sølet sig i blod og kæmpet imod storme og uvejr på de vilde have. Her har været et fristed, hvor de kunne hvile ud, hvor de kunne glæde sig over det røvede guld og "sove på dun og vågne med fryd". Derfor lagde de her deres snekker på land ved vintertid, derfor valgte lejrekongerne deres kongesæde inde i fjordens inderste vig, og derfor byggede munkene senere deres kloster på øen. Derfor er hele dette landskab, som breder sig for os, oldtidens land, derfor går vi ikke mange skridt den dag i dag uden at støde på minder om hine dages mennesker. Vi finder offersteder og køkkenmøddinger, vi finder stendysser og gravhøje, den hele egn er som en oldtidens kirkegård, dækket og skjult under den svulmende afgrøde, som tidens kultur har frembragt i årenes løb.

Men også fjenden, venderne, fandt her ind, og der blev til forsvar imod dem bygget faste slotte. Ude på banken, ved vandmøllen på klostermarkens grænse, byggede Harald Kesia

Haraldsborg. Biskop Absalon omgav Bistrupgård med volde og grave, og helt ovre bag Boserup Skov lå Næbbeslot i længst forsvundne tider, dér hvor indløbet gik til lejrekongernes sæde.

Men alle disse tegn på fordums ufred har tiden slettet, og Roskildes nærmeste egn ånder nu kun den blideste fred. Haraldsborg er jævnet med jorden, man kan næppe finde dens plads, og se! tæt nordvest for byen skinner en bygnings røde tage frem imellem træerne! Det er den gamle Bistrupgård. Nu står den omringet af lysende, frit beliggende paladser. Det er de sindssyges slotte. Her i det bløde, fredsæle land, hvor ligesom alle lidenskaber falder til ro, samles de syge i sindet, og aldrig har et sted været bedre valgt. På vejen ud til Boserup møder man mange mænd på veje og stier, fredelige arbejdere, som passer deres dont eller som strækker sig på bænkene og i græsset inde i haverne; kun et sælsomt blik, et forvredet smil, kan undertiden, når vi ser dem i ansigtet, minde os om, at det er syge mænd.

Boserups kønne lille lystskov strækker sig helt ned til vandet, og på skrænten, hvor man har det lille indhav for sig, som dannes af Bogenæs, træffes der altid mange folk en sommersøndag. Byens folk og mange rejsende valfarter dertil og beundrer den fine natur, der her har samlet sø og skov som i en park. Bag ved skoven ligger så Kattinge Sø og lige ude på dæmningen, mellem søen og fjorden finder vi Næbbeslot. Ja, vi finder det jo ikke mere; kun en ubetydelig bakke på kørevejen betegner voldstedet, man lægger ikke mærke dertil, men betragter med større interesse Kattingeværk, den store cellulosefabrik med mange bygninger og villaer.

Når man fra Boserup vandrer ind til byen, ses Domkirken i dens skønneste pragt, man ser den fra grund til top, den ligesom skyder op af jorden i mægtig kraft og gør et rigt, sejrsstrålende, imponerende indtryk. Med den for øje går man igennem *Bjergets* lille, fattige daglejerby. St. Jørgensbjærg hedder den jo, og man tænker på baron Nilus og Jeppe. Hans lille by står endnu som for 150 år siden. Dekorationen, sidekulisser og sætstykker er de samme. Jeppe ligger endnu og sover rusen ud på møddingen mellem fjerkræet, Jakob Skomager sidder derinde i den åbne dør med sin spandrem over skulderen og gør det våde læder blødt med kraftige hammerslag, og i et hus, hvis stråtag luder ned over de små grønne ruder kigger Nilles liderlige ansigt frem bag en knækket geranie.

Men ovre på bakken skuer Domkirken stolt ud over land og folk.

Vi har dvælet længe ved Roskilde by og dens nærmeste omegn, men den hører jo til de berømteste, vi har i Danmark, og man kommer ikke den og dens kirke forbi, hvad enten det er med jernbanens fart eller med marchens taktbundne skridt, uden at synet af den prenter sig i sindet.

Nu vil vi ud til soldaterne! Nordpå går marchen ad fjordens østre bred, gennem Sømme Herred, hele Lynge-Frederiksborg Herred igennem. Det er folkenes eget land, de er udskrevne i disse sogne, og vi vil sammenligne dem med den jord, der har opfødt dem.

Vi følger fjorden. Ind ad landet til er kun lidet at se, det samme flade terræn, som øjet så sig træt på, da vi fo'r afsted

med jernbanen; først helt oppe ved Måløv rejser svære højder sig og skjuler de store skove ved Jonstrup og Frederiksdal og de smukke søer, som københavnerne kender så godt fra deres udflugter. I det hele taget hæver landet sig mod øst, og derfra kommer alle de vandløb, som strømmer ud i Roskildefjord og Arresø, efter at de på vejen har gennemløbet udtørrede søer, har dannet enge og udstrakte tørvemoser, har bøjet uden om de brede højder og slynget sig om de små, toppede bakker.

Helt langt oppe i nordost fra Skansebakken ved Hillerød strækker et højdedrag sig igennem hele Gribskov til Helsinge og Tisvilde og ud på det sandede Halsnæs. Det er egnen syd og vest for dette højdedrag, egnen mellem Arresø og Roskilde Landevej, som vi her skal tale om. Det er bølgende i flade bakker, brede sletter og runde højderygge, som kun sjældent strækker sig synderlig højt i vejret.

Vi følger fjorden, og når vi er kommet forbi den store halvø, Veddelevsland, får vi friere syn og udsigt. Nu lukker Bogenæs ikke mere for os, men vi kan se længere ud, forbi Eskildsø. Gershøjs røde kirke står helt nede ved vandet derovre i Horns Herred, og Østskoven ved Selsø ser helt lokkende ud. Soldaterne synger en af deres evig lange viser, hvis vers endnu ikke er ude, da vi kommer over en bakke, hvorfra vi mod øst, inde i landet, kan se Ågerups, Hvedstrups og Kirkerups kirker. Frugtbare jorder og vide enge ligger imellem dem. Langstrakte bakker skyder sig over imod os, lukker undertiden for udsigten, men sænker sig så og lister ligesom trætte og matte hen imod fjorden, hvori de styrter sig i bratte skrænter eller de strækker sig afmægtige ud i vandet og smelter hen under vandfladen i lange, først grønne, sivgroede, så sandede tunger.

Således er kysten lige op til Frederikssund, men uden for strandens skrænter og brinker, tunger og næs, ligger mange små friske øer og grønne holme. Her er det, at troldkonen i Lille Valby følte sig generet af Gershøj kirkeklokker ovre i Horns Herred og kastede sten og jordknolde for at ramme dem, – de ligger der endnu, og Boluns gule odde, som hun tabte ud af hånden, er vidne om hendes vældige troldekræfter.

Ved Jyllinge by, et fiskerleje helt nede ved stranden, skjult af den høje klint, snævrer Roskildefjord sig pludselig ind, og lige op til Frederikssund er den nu kun omtrent en fjerdingvej bred. Den nøgne *Eskildsø* ligger lige i gabet. Det siges, at denne ø i gamle dage var skovbevokset, men at indbyggerne huggede skoven, da den alt for meget begunstigede fetaljebrødrenes indfald, og at de over fjorden opførte et pæleforhug, der blev grunden til den nuværende ringe dybde på dette sted, så at de større skibe i lang tid måtte losse ved Frederikssund.

Landet indenfor gennemskæres her af Hove Å og Værebro Å, der flyder trægt igennem brede, frodige enge. Ølstykke, Stenløse og Viksø er også frugtbare sogne, de mange kønne bondehaver vidner derom, så meget mere som havedyrkning ikke hører til nordsjællændernes stærkeste sider.

Vejen skærer sig ind i landet. En mølle svinger sine vinger deroppe på den brede bakke. Det er Frodehøj – Frode Fredegods grav, siger sagnet.

Soldaterne længes derhen, ikke fordi de har nogen som helst anelse om eller interesse for, at disse egne i antikvarisk henseende hører til de interessanteste i landet, men fordi der skal holdes hvil. Lidt efter strækker de sig trætte hen ad den

langstrakte bankes skråninger, nyder øjeblikket og svælger i mad og drikke og magelighed.

Saxo fortæller en hel del om den underlige kong Frode, som i sin ungdom var uduelig og ligegyldig, men senere betvang de omliggende lande og gav sit folk love, der vidner om visdom og snildhed. Så kom freden i landet og de gyldne tider, som der allerede er fortalt om. Han døde som en gammel mand på over 70 år, men sagnet hyller hans død ind i eventyr og siger, at han blev dræbt af en troldkvinde. Saxo tilføjer: "Rigens råd og gode mænd lod opskære og balsamere hans legeme og førte det tre samfulde år omkring landet på det, at dette rygte skulle ikke udspredes og de fremmede lande, som var skatskyldige under Danmarks krone skulle affalde fra hende (ɔ: kronen). Der de havde båret ham omkring tre år udi kongelig proces, nødtes de for stank og rådnelse at begrave hans legeme ved Værebro. Thi han i sin velmagt tilforn var begærendes, at begraves på det sted, som var det ypperste og midt i Danmarks rige."

Altså vi står på det ypperste sted, og hvis vi indskrænker Danmarks rige til Sjælland alene, vel også hen imod midten af dette land. Oppe fra Frodehøjens top ser man langt ud over landet, men i hine tider har vilde skove vel lukket for øjet, i det mindste mod nord og mod øst. Det har i hvert tilfælde næppe været landets frugtbarhed, som nu gør skuet til et af de ypperste i landet, men snarere den vide udsigt over det land, som var hans, og som han havde skaffet fred, og synet af den raske fjord, der lokkede tanken hen til fremmede lande og bedrifter, som gjorde Værebro til en perle i sagnkongens rige.

Til hans død knytter sig så historien om den skjald, der blev konge i Danmark, fordi han gjorde det bedste digt over kong

Frode.

Holberg siger derom: "Om Hjarne på denne måde blev konge i Danmark, skal jeg ikke for vist kunne sige. Vist er det, at vers blive ikke så godt betalt i vore tider, – hvilket ej heller er nødigt."

Nu bliver Frode Fredegods gravhøj benyttet som grusgrav af omegnens folk. I sin tid skal der have været en stendysse på højens top, men den brugte man til broen over åen.

Og så marcherer vi videre frem i den sagnrige egn, over hvilken kæmpehøjene er strøet som grave på en uhyre kirkegård.

Da jeg om aftenen gik ned igennem landsbyen, hvor jeg var indkvarteret, var der i øjeblikket ingen mennesker at se. Alle portene stod på vid gab, og hen ad den opkørte gade, hvor et par store sten ligesom antydede en brolægning, lå enkelte strå hist og her og totter af sæd, som var faldet af under læssenes indkørsel fra markerne. Det var i havrehøstens sidste dage. Soldaterne havde den hele eftermiddag hjulpet med at bjærge sæden, nu var de vel inde at spise, alle tilhobe. Hønsene løb kaglende om og hakkede i stråene, en rødgrå kat listede sig om mellem nælderne og sneg sig ind under en lang stige, som lå op ad et nylig hvidtet hus; de hvide stænk sad endnu på stigen og ukrudtets blade. Ellers var der intet levende væsen at se. Omme bag gården stod de høje stakke, den ene var ikke færdig endnu, og den sidst aflæssede vogn stod ved dens fod. På vognstjerten hang en blålappet trøje. Læssene havde strejfet havernes yderste træer og buske, for der hang strå på grenene, der sagte svajede for den lette vind, som den nære aften kaldte frem. Skyggerne længedes, solen havde tabt sin styrke, og himlen rødmede let.

En skarp og kraftig lugt af gødning fra stalde og møddinger lunede luften. Mine egne trin lød helt højt, og da jeg standsede, hørte jeg lyden af én, som savede brænde langt borte. Så lød et par stemmer fremme fra vejen, og da jeg gik imod dem, kom jeg til gadekæret, hvor en flok ænder havde lagt sig tilrette for natten ved en pil, som ludede ud over vandet, og hvor en del sortplettet følfod voksede i kraftig frodighed. Her stod et par soldater i færd med at få ild på piberne, nogle andre havde allerede fundet sig en magelig liggende stilling op ad stengærdet. Så kom der nogle ud af husene, de havde piger i følge, og uden for byen mødte jeg flere.

Selv efter en nok så streng march samles soldaterne næsten altid, når aftenen er smuk, et sted i byen til en aftensladder, og trætheden er ikke større, end at de tit kan gøre en hel del sjov, brydes, gøre kattespring og more sig på mange måder. Medens jeg stod oppe på højen og så ud over det ensformige landskab, som i fattige linjer strakte sig foran mig, og hvis gule stubmarker nu ved solens nedgang smeltede sammen med pløje- og brakmarkerne, medens jeg stod og nød den store horisont, den sunde landluft og den høje himmel, lød munter latter og støjende stemmer ud til mig – det var nordsjællænderne, der morede sig.

Den nordsjællandske soldat er lille og tæt, smækker om lænderne og bred over skuldrene. Han er "kort", benene korte, kroppen kort og halsen kort. Alt dette giver ham et tæt, støt og sluttet ydre. Han er ikke smidig strakt som fynboen og ikke jættetung og høj som jyden. Han har ikke dennes svære knokler og seje muskler, men kødet dækker rundt og glat om benbygningen. Han duer ikke til model for en kunstner. Leder

billedhuggeren efter en slank helteskikkelse, må han til Fyn, vil han finde en kraftig viking, må han til Jylland. Det går sjællænderen, som det går hans kreaturer, der, efter hvad man siger, er mindre end kreaturerne i landets øvrige egne. Men er nordsjællænderen ikke "smuk af bygning" efter kunstens regler, så er han det efter de fordringer, som man stiller til soldaten. Hans legeme egner sig til at holde strabadserne ud, han har ikke meget at "slæbe på", ikke overflødigt kød eller massive knokkelled. Selvfølgelig passer dette kun gennemsnitligt. Der er jo forskel på egnene, den store ø Ourø, vest for Horns Herred, er bekendt for sine lange karle, og kulsvierne vest for Gribskov har altid været små.

Som soldater er de just ikke helt lette at have at gøre med. I begyndelsen er de ganske vist både lærenemme og ivrige og flinke nok.

I rekrutskolens første uger "slår de i geværerne" og arbejder med en iver, der vel nok for en del stammer fra den hemmelighedsfulde frygt, som soldaten desværre i almindelighed møder med, men som hurtigt blandes med ærgerrighed og lyst til at være blandt de bedste; for ærekær er den nordsjællandske soldat i høj grad, og man skal vanskeligt finde smukkere rekruthold end de nordsjællandske. Men senere bliver han let trættende at arbejde med. Når der ikke er noget nyt at lære, som kan pirre hans livlighed, så bliver han sløj og giver efter for sin medfødte magelighed. Så må han stadig strammes op til at eksercere godt, enten med alvorlig tiltale eller med gemytlige ord og et par vovede vittigheder; – hjælper ikke det ene, hjælper nok det andet, og så tager han sig sammen og udfører ting, som få afdelinger kan vise magen til. Det er

ikke som med jyderne; hvad de en gang har lært, det gør de altid støt.

Trods deres livlige natur har nordsjællænderne tit dårlige skolekundskaber og er tarvelige gymnastikere. Måske ligger det for en del i de hjemlige forhold, men det har dog vistnok sin egentlige grund i den besynderlige uoverensstemmelse mellem det hurtige, opvakte, livlige naturel og den medfødte hang til magelighed og uvirksomhed.

Deres interesse for øvelserne i terrænet, for en virkelig manøvre er mærkelig at iagttage; og disse folk, som hører hjemme i en af de egne, hvor der findes flest individer, der ikke kan læse og skrive, lægger under andre forhold en stor intelligens for dagen. Når vi efter øvelserne marcherede hjem, lød der fra samtalerne i geleddet – dem jeg altid spærrede øret op for – en kritik af dagens begivenheder, der ofte gjorde alle befalingsmændenes dybsindige taktiske betragtninger til skamme. En samtale med en nogenlunde opvakt nordsjællandsk bondekarl er i høj grad morsom. For snakke holder han af. Når det hedder "Holdt!" og "Rør!" til en jysk afdeling, bliver tavsheden og stilheden næsten ikke. Brudt, men næppe lyder kommandoen "Rør!" for nordsjællændernes øren, før de alle sammen begynder at skræppe op i en ustandselig snakken og passiaren, der er vanskelig at holde nede.

Den samme lystige livlighed finder man hos dem om aftenen efter endt arbejde og under deres mere fri beskæftigelser. Den blandt alle soldater så ilde berygtede "pudsning" kan jeg for min part ikke tro, at nordsjællænderne hader og forbander så kraftigt som deres andre landsmænd; for når man hører den kvikke passiar glide omkap med de gnidende børster og klude,

når man hører latteren blande sig med den knækkende lyd af det blinkende pudsestål, kan man umulig tro, at det arbejde kan pine så hårdt. Når et arbejde er rent mekanisk, må gemytligheden krydre det, og den art af gemytlighed mangler f. eks. den blaserede københavner i forhold til sin nordligere kammerat. Hvor mange forårsaftener har jeg ikke ligget i mit vindue på Kronborg slot og nydt synet af de små, stærke fyres barnlige lege og kommers. De foregik altid under megen støj, og rungende salver af latter klang ud over det stille sund. Hvor mange mærkelige historier har jeg ikke listet mig til at høre dem fortælle, men de var jo nok som oftest af en sådan natur, at man næsten skulle tro, at det var dem, der fik himlens fine kind til at rødme. Den lille nordsjællænder har sydende blod i sine årer, og sanseligheden tumler hans fantasi ind i de skumleste afkroge. Sædeligheden kan ikke stå højt i hans landsdel; dertil fortæller justitsprotokollerne for meget om alimentationernes kedsommelige sager.

Ved alle disse bemærkninger må vi dog stadig holde for øje, at vi taler om to slags bønder, dem fra skovegnene og dem ude fra det rigtige agerland, jeg tror, man i gamle dage kaldte dem hedeboere. De første, kulsvierne som de hed, er livligere og hurtigere, mere mørke af lød, øjnene er små og sorte eller sorteblå, hvorimod hedeboerne er mere langsomme og træge, men også hos dem er det blonde, gule hår en sjældenhed. Hvad de har tilfælles er deres hang til uvirksomhed, til at ligge og drive. Den raskeste bondegut holder af at sætte sig hen i ro og vegetere eller drømme. Således fandt jeg dem tit siddende ude i søbatterierne. Nede imellem de vældige rullesten, som røde og blå og grå eller broget isprængte alle farver og slikkede rene og

runde af den evige brænding beskytter Kronborgs yderste pynt, sad de halvskjulte med piben i munden, stirrede sig blinde på havet og vegeterede. Mange mener, at folkene kun tænker på at spise og drikke og sove, men når jeg har slået mig ned ved siden af en sådan ensom karl, har jeg tit erfaret, at der var andet, der rørte sig i ham, end det materielle livs direkte krav. Sådanne øjeblikke slog hul på hans uvilje til fortrolighed, og der var ofte lejlighed til at sige et par fattige ord i en god mening, som man senere så bære frugt.

Denne lyst til at være virkeløs og til at drive er nordsjællænderens skødesynd; den må upåtvivlelig kunne mærkes i hans daglige virksomhed og sætte sine mærker i agerbruget. Derfor går det nok også temmelig smått med husfliden i den del af landet, især naturligvis jo nærmere man kommer hovedstaden. Dog respekt for kvinden: i visse dele af Frederiksborg Amt, især ovre i Horns Herred, går husvæven flittigt, men det er jo nærmest den nordsjællandske soldat, som jeg taler om, således som nu hans fødejord leverer ham, og som han, omtrent ublandet med folk fra landets øvrige egne, fandtes i de nordsjællandske afdelinger. Der er nemlig en stærk "landsmandsfølelse" imellem bønderne. Kammeratskabet i afdelingerne var bedre dengang, da soldaterne omtrent alle havde samme hjemstavn, end nu, da udskrivningsforholdene i de sidste 10 til 12 år har blandet jyder og bornholmere ind i rækkerne (dette er skrevet i 1890). Forholdet er forandret, fordærvet, og ejendommelighederne ved afdelingerne forsvinder – er forsvundet. En jysk bonde fra hedeegnen – hvilken sympati og forbindelse kan der være imellem ham og en gårdmandssøn fra Københavns fede, opgødede omegn? De

forstår jo slet ikke hinanden. Eller en fynsksyngende springfire fra en skytteforening i det smilende Fyn – hvor kan han med sin højskolevisdom forstå en af de små kulsviere fra den mørke Gribskov, fra en egn, hvor det undertiden kan knibe for en og anden at læse og skrive. Da udskrivningen blandede andre landsmænd ind imellem dem, fik derfor disse folks særegne, ubrydelige kammeratskabsfølelse et knæk. Mange minder om denne faste solidaritetsfornemmelse, der, hvor køn den er, dog undertiden kan virke generende i tjenesten, vælder frem i min erindring.

Der var en gang en stakkels pilmager, slunken fyr med et forsultent udtryk i det grålige ansigt. Øjnene havde drankerens udvandede blik, men især gjorde hans stærkt udtrædende adamsæble på den lange, magre hals et pinligt indtryk af, at han havde lidt megen sult og usselhed. Det var en rekrut nede fra Knardrup. Han begik alle mulige forseelser og forsømmelser, lige fra drukkenskab til desertion. Han havde en tæt beskreven straffeliste, og ingen holdt rigtig af ham. Så skete der et af disse fordømte, dengang ret sjældne tyverier af et par blanke sølvdalere. Ophavsmanden var naturligvis ikke til at finde, og alles mistanke faldt med knusende vægt på den stakkels, altid forsultne 128. Samme dag, som sagen blev meldt, holdt folkene selv justits over ham. De gav ham en bænketur. Der er i gamle dage snakket så meget om nordsjællændernes lyst til at slås med knive, om deres ustyrlighed og voldsomhed, om deres køren med fem vognkæppe til hovedstaden. Jeg kender ikke noget dertil. De slagsmål, som er kommet til mit kendskab, er meget få. Men at de ikke fo'r med lempe denne gang med den spinkle sviregast, fik jeg erfaring for. – Om

aftenen blev der pludselig slået et par slag på min dør, den blev revet op, og ind styrtede en skikkelse uden frakke og hue, men med blodet drivende ned over skjorten og tørt ud over ansigtet: 128 styrtede ind og kastede sig ned for mig som for at søge beskyttelse. I min første forbavselse råbte jeg til ham: "De har stjålet pengene!" – "Ja," svarede han lige så højt, "men de har ikke lov til at slå mig!" og han bøjede sit blodige ansigt ned imod gulvet og gav sig til at hyle som en hund. Som en vind var jeg nede på brandstuen, hvor folkene endnu var sammen, og i deres ophidselse fik jeg dem godt i tale. Jeg lovede dem ikke at melde bænketurssagen, hvis de fra nu af ville antage sig 128 som ven og kammerat. Vi sluttede en overenskomst om at hjælpe ham på alle måder, at afholde ham fra at drikke, at våge over, at han passede tjenesten osv. Tyveriet blev ham tilgivet. Fra nu af var han så at sige kompagniets myndling, der var en enighed, et sluttet kammeratskab i denne sag, som stod sin prøve. De behandlede ham næsten som et barn, de havde taget til sig, de passede på ham i marketenderiet, de gav ham mad, når dagpengene ikke slog til, de opmuntrede ham, de skændte på ham, men altid var de venlige imod ham. De sørgede for, at han pudsede og satte en ære i at gøre ham allerfinest i hele kompagniet. Ved paraden om søndagen var de i spændt forventning, om der var noget at udsætte på ham, og *måtte* han "paradere om igen" for en lille uorden, – altid var der et par trofaste karle, som ofrede deres søndagstur, og blev hjemme og sørgede for, at alt kom i orden. Da 128 blev behandlet på denne måde, tog han sig alvorligt sammen, han mødte i rette tid, var altid ædru, og der kom ingen klager over ham. De trofaste kammerater holdt deres hånd over ham. Men han blev ved at

være sky, han ligesom segnede under vægten af den gode behandling, og desværre tog det en tragisk ende med ham.

Det hører måske ikke herhen, men jeg skal dog fortælle derom. Kompagnichefen fik den idé "at redde 128 for samfundet" ved at tage ham i huset som oppasser. Det var en stor ære, der således blev vist proletaren. Han gik tilhånde i det velhavende køkken, havde fuldt op af varme og god mad, han mødte tillid og tiltro, fik penge betroet, gik i byen og købte ind, polerede sølvtøj osv. Hans opførsel var mønsterværdig, og således gik der en månedstid. – Så blev han en morgen fundet hængt oppe på et af slottets lofter uden for våbenkamrene! Da der ikke fremkom noget, der forklarede eller belyste dette selvmord, fik det et mystisk skær over sig, endnu uhyggeligere, end en sådan handling ellers har over sig. Hans død beskæftigede i lang tid folkenes tanker.

Ja hvorfor dræbte den sølle fyr sig netop nu, da han – måske for første gang i sit liv – havde det godt? Måske har han bestået en hård kamp imellem sin hang til drik og uærlighed fra fordum og sin nu vakte lyst til at være som de andre: en ærlig soldat og et ordentligt menneske. Måske har hans omgang med sølvtøjet og indkøbspengene fristet ham hver dag hver time. Måske er hans lyst og begær til at beruse sig nu, da hans tanker ikke som forhen kun var optaget af at blive mæt, vokset dag for dag, han har ikke kunnet stå imod, og frygten for atter at miste sine kammeraters og sine foresattes velvilje har måske – og da i hans livs skønneste øjeblik – tvunget ham strikken i den skælvende hånd og fået ham til at slynge den om den stakkels magre hals. Å, den hals! den hals!

Kammeraterne havde fået ham kær, og da vi en tidlig morgen grov ham ned på kirkegården som en død hund – sådan som selvmordere dengang begravedes – sagde en af folkene til mig: "han ku' ikke tåle at ha' det godt, hr. løjtnant." –

Den nordsjællandske bondekarl har ellers et frejdigt sind; selv om han falder hen i uvirksomme drømmerier, er der intet sygeligt i dem og på ingen måde religiøse skrupler. Han er overtroisk, men sagnene fra hans hjemstavn er ret lyse og hverdagsagtige. Ovre ved Hjørlunde blev der vist mig en gård, hvis ejer kunne hekse. Hvoraf de vidste det? Jo ellers var det jo ikke muligt, at det kunne gå ham så godt alle tider: selv om vind og vand og dårlige tider var ham og dem alle imod, han kom altid ovenpå, hvordan "årsgangen" var! Naturligvis; for, som jeg hørte, var samme mand ualmindelig begavet, tænksom og flittig. – For en halv snes år siden var det endnu meget almindeligt, at alle karlene mødte med ørenringe, især af bly; det var godt både for hørelse og syn. Nogle brugte dem af "kirkebly", men det var dog de fleste af dem for "kraftigt", mente de.

Til nordsjællænderens øvrige gode egenskaber hører også hans godhed imod dyr, uagtet han nok kan falde på at køre vel skrapt og bruge pisken, når han har fået for meget i hovedet. Men det er dog kønt at høre fortælle om bonden fra Skænkelse, der var med i slaget ved Helsingborg 1710, og som efter det tabte slag ikke kunne bringe det over sit hjerte at dræbe sin hest, da denne ordre blev givet, for at dyrene ikke skulle falde i fjendens hænder; han gav en anden dragon 8 skilling for at sætte den pistolen i øret. Undertiden gik det dog for vidt med deres slaviske overtro og deres omhu for kvæget. I kvægpestens

tid i forrige århundrede hed det sig, at man kunne få det syge kreatur helbredet, når man trak det hen over et sted, hvor et levende menneske var begravet. Så købte man et barn af en omvandrende tiggerske, satte det ned i et hul, der var gravet i jorden, og gav det et stykke mad i hånden, for at det skulle sidde roligt. Da de så begyndte at kaste hullet til, råbte den lille pige: "I kaster jo sand på min mad!"

Til den slags historier holder overtroen sig dog ikke. Det vrimler med gamle sagn og fortællinger derude i skovens skygger, men selv om nordsjællænderen undertiden trænger til "overnaturlig" hjælp, er han dog "en hård hund" og ved i nøden at hjælpe sig selv. Han stemmer læberne sammen, når fødderne går itu på de lange marcher, og han holder ud. Han er stiv og stum, når der er noget i vejen med ham, og har i så tilfælde ondt ved at komme frem med sproget, men når man tror, at han er hård og ligegyldig af sind, tager man fejl. Han er blød og barnlig, når man kan trænge igennem skallen, og denne er ikke tyk. Et par venlige ord kan virke bedre end lange taler til en fyr, der har forset sig og står forstokket og stum. En bemærkning om hans "mor og far der hjemme" får som oftest hans læber til at skælve og hans øjne til at blive blanke – og er der først tårer i hans øje, er han blød som voks. Men straks giver han sig ikke, dertil er han for ærekær, det vil sige forfængelig.

Man får ved daglig omgang den nordsjællandske soldat inderlig kær. For mig står han som en lille mørkøjet, letsindig kammerat med et skælmsk smil om munden, altid parat til en spøg, men endnu mere til at slænge sig i græsset og "drive den af", og dog: når der skal tages fat og skal holdes ud, er han den mest ufortrødne, uforknytte og djærveste karl af alle.

Ølstykke Herred skal være meget frugtbart, især selve Ølstykke Sogn. Jo mere vi marcherer nord på, jo mere trækker egnens lange bølger sig sammen i større, mere krappe højder, og mange steder op ad Hjørlunde og Slangerup til bliver terrænet meget kuperet. Inde mellem bakkerne ligger udtørrede søer, der i gamle dage må have været temmelig betydelige; nu er der enge og store tørvemoser.

Fra de mange gravhøje haves vide udsigter, men stadig de samme. Videst ud ser man måske fra Skyhøj ved Hjørlunde, der med sit trigonometriske stationsmærke rager højt i vejret. Det er det bølgende land, man ser, fjorden, Roskilde Domkirke i baggrunden mod syd, kirker, landsbyer og enkelte huse; kun sjældent blinker en sø eller dam imellem markernes skifter; åernes grønne bredder og de sorte tørveskær er de eneste farver, som bringer afveksling for øjet. Dog, på Skyhøj er man ikke så langt fra de store skove ved Slagslunde og Ganløse, der afvekslende med andre skove strækker sig helt over til Farum og Fure Sø. Slagslunde Skov gemmer den langstrakte Buresø bag ved sig, på hvis nordre bred man skimter den lille herregård Mørdrups røde mure mellem træerne. Der er svære højder og stejle bakker ovre ved den gamle Kratmølle imellem søen og Slangerup, man ser mange sognekirker oppe fra dem, Hjørlunde store gråtårn knejser højt og ser ned på frimenighedens lille bitte kirkespir tæt ved den bekendte højskole, men højest rækker dog Slangerups gamle prægtige kirke.

Slangerup ligger for sig, en lille landsby, ensom, upåagtet, ligesom forladt, og dog var den i fordums tider en af de

vigtigste købstæder i det nordlige Sjælland, ligesom Søborg og Helsingør. Det er gået med Slangerup som med de byer i syden, der forandres, forsvinder eller begraves under laviner og vulkanske udbrud. Her er det også selve naturen, som har villet dens ruin. For om også de fredelige egne i vort lave land er fri for de store pludselige naturens omvæltninger, omformer dog dens langsomme, seje påvirkning dem stadig, og man må ikke tro, at de i svundne dage har været netop således, som de nu tager sig ud for os.

Dengang da Erik Ejegod blev født i Slangerup, og senere da han gjorde så meget for byen, gav den dens kirke og sendte den kostbare gaver og relikvier fra Konstantinopel, var byen i livlig opkomst. Omegnen var smuk. Stolte skove kronede bakkerne tæt om byen, og søerne bredte sig smilende imellem dem, men bedst har det dog været, at en arm fra Roskilde Fjord rakte sig helt ind til byen og gjorde denne til en søstad. Denne vig kan spores endnu, når man følger Græse Å i dens løb, og byer som Oppesundby og Sundbylille, som nu ligger langt inde i landet, minder om, at der her har været sejlbart vand. Men skovene blev huggede, søerne tørrede ud, vigen fra fjorden snævrede sig mere og mere ind, og nu er der kun den trevne å tilbage dér, hvor skibene før sejlede ind imellem markerne. Så dukkede nye byer op, og Hillerød med sit kongeslot tog omegnens handel. De arme Slangerup mænd måtte rykke ud til fjorden, da denne ikke mere kom til dem, og måtte anlægge en ladeplads derude, en mil fra deres by. Falkenberg hed den, nu hedder den Frederikssund. Hvad hjalp det, at Frederik den Anden prydede byen med den anselige kirke, – byen gik tilbage med rivende hast. Da Thomas Kingo blev født i Slangerup og senere, da han

som præst og digter kastede glans over sin fødeby, havde byen endnu nogen betydning, men han må dog selv indrømme, at "Slangerup udvortes paltet vel ser", og at det kun er egnens frugtbarhed, som giver den værdi. Frederikssund blev købstad, og Slangerup blev knust imellem den og Hillerød. Den lille by, som ikke i noget som helst adskiller sig fra en bedre landsby undtagen ved den store, prægtige kirke, ligger nu ensomt i det landskab, der ligesom byen er sunket ned til tarvelighed og ensformighed. Men på minderne holder den lille by med samme iver, som en sunken slægt af ædelt blod holder på sit stamtræ: en stolt mindesten fortæller i gylden skrift om Erik Ejegod og Bodil, hans dronning, og lige over for kirken står Thomas Kingos mindesmærke.

Men *Frederikssund* derude ved fjorden, det troløse barn, som voksede sig stærk på sin moderbys bekostning, har endnu karakteren af en ladeplads. Den har et par virkelige gader, et torv, et rådhus og smukke butikker. Men en kirke havde den ikke; så slugte den med sin medfødte grådighed kirkebyen Udesundby i en mundfuld og fik sig på den måde, hvad den manglede. Det er en rask lille by, der kæmper sig frem. I løbet af århundredet er den vokset fra halvtredje hundrede mennesker til over 1300.

Under hele marchen har vi set og beundret kysten på den anden side fjorden, hele tiden har dens grønne bredder og store skove vinket os derover. Nu drager vi igennem den lille friske by. De forfængelige nordsjællændere lægger vind på "at komme smukt igennem byen", geværerne bæres reglementeret i hvil, der er retning over alt, sang og snakken og tobaksrøg er forsvundet, man hører kun trommernes og hornenes taktfaste

march og støvlernes slag imod den gode brolægning. Landevejens friheder forsvinder jo, når der trækkes igennem købstæderne, selv om de er små som Frederikssund, og det er næppe nok, at en indfødt Jens tør nikke til sine bysbørn. Mangen en fra herredet derovre på den anden side fjorden kaster et længselsfuldt blik over pontonbroen, – men ikke endnu; vejen går lige ud ad Frederiksværk til – vi kommer en anden gang til Horns Herred!

Nord for Frederikssund gør landet langs med fjorden et mere magert og fattigt indtryk, det er mindre befolket og mere øde. Det undergår øjensynlig en forandring. Strøbjergs højderyg, som kan spores langt ovre fra øst, skyder nu i vejret, strækker sig ud på det smalle land mellem Arresø og fjorden og ender i Maglehøj ved Frederiksværk som i en knude. Men så højt vil vi ikke mod nord.

Kysten på den anden side med skovene ved Jægerspris viger nu tilbage; for her vider fjorden sig ud igen, åbner sig som et bredt smil, djærvt, selvtilfredst, lidt kedeligt i længden. Store sten ligger drysset om derude til midt i fjorden, ja undertiden viser den sandede bund sig på overfladen som bugen af en død kæmpefisk. Fra Nordskoven derovre strækker teglværkets udskibningsbro sig ud i det stille vand som en hårfin stribe.

Vejen slår bugter, tvungen af enge og vandløb, og vi må over Havelseå, som har slidt sig hertil helt ovre fra Lystrups smukke skov. Her er nydeligt og idyllisk ved Havelse Mølle med den rindende å, et fint lille billede, en stemning, der forfrisker som en oase i en øde egn. Landsbyerne inde i landet kan kun skimtes mellem bakkerne, vejen går uden om dem, kun Store Havelse

ligger tæt ved den. Her ligger Havelsegård, som i sin tid ejedes af Morten Venstermand. Navnet lyder så moderne, men det er dog 400 år siden, at han, ifølge kæmpevisen, måtte overdrage sin gård til Roskilde bispestol for at slippe for følgerne af en svær forsyndelse, han havde begået imod kirken. Da Morten Venstermand nemlig engang var i udlandet i kongens tjeneste, satte man hans brud i kloster. Da han kom hjem, klagede den brave Morten bittert til kongen – det var kong Hans – over den tort, han havde lidt, og denne, der jo selv havde lidt under elskovens ubetvingelige magt, svarede ham:

> "Hør du Morten Venstermand,
> jeg råder dig det, jeg kan:
> Tag du din jomfru af kloster igen,
> alt om du est en mand."
> Så glad rider Morten Venstermand af Roskild' med sin jomfru.

Men det blev som sagt en noget dyr spas for den gæve riddersmand. Forhåbentlig har hans røvede klosterbrud ladet ham glemme tabet af guld og gods.

Mellem Havelse og Kregome rejser Strøbjergs højde sig som en mur for fjorden; højt oppe på sin puklede ryg bærer den lynggroede gravhøje, og fra disse, især fra *Grævlingehøj* ved Kregome (Kraime, som bønderne kalder den) har man en vældig udsigt over egnen omkring Arresø lige til Gribskov, ja man ser endog Frederiksborgs spir blinke i det fjerne.

Mange kirker kan vi se derude i det bølgende land, og endnu flere er skjulte for os i terrænets grønne folder. Lyngby Lille Skov ligger dernede, et af de få steder i landet, hvor hejren endnu holder til, bygger rede og bliver jaget. Arresø breder sig

uendelig øde og flad, ingen skove dækker dens kyster, ingen lave skrænter skråner ned til dens gule vande, nøgne, platte bredder og magre, sandede jorder omgiver den. Det er flyvesandets sø. Der er lavt til dens bund, som fyldes af det løse sand, kysterne er kun det faste, bare sand, og den har ingen frodig bund med skove af saftige vandplanter. Søen er som et krater af sand.

Langt tilbage i tiden stod Arresø i forbindelse med Kattegattet over det nuværende Asserbo Overdrev, sydvest for Tisvilde Hegn; men flyvesandet lukkede for havet og fyldte søen, så at den gik over sine bredder, ja nede ved Ebberholt Vang blev der bygget volde imod søens oversvømmelse. Sand og vand kæmpede med hinanden og truede i forening hele det omliggende land. Sandet sejrede, og søen lagde sig stille til ro over de store sandbanker, som nu gør dens vande så lave og gule og nøgne.

Så lod Frederik den Fjerde kanalen ved Frederiksværk grave dér, hvor søen tidligere havde haft et, også af flyvesand tilstoppet, udløb til Roskildefjord. Han fik velkommen brug for de mange svenske krigsfanger, som landet måtte ernære, efter at den svenske hær under Magnus Stenbock havde kapituleret ved Tønningen. Tisvilde Hegn blev plantet, flyvesandet blev bastet og bundet, men rundt omkring i egnen træffer man endnu spor af dets virkninger.

Søen ligner et af disse store, farveløse menneskeøjne uden bryn, men med et glasøjet blik og hvide øjenhår – den genspejler næppe Lille Lyngbys kirkes mørkerøde, firkantede tårn ved dens bred og strækker sig uden liv, uden sejlere, underlig dødt langt over imod øst til Nejede Skov, hvor Pølåen

ender sit korte liv i dens gule vande. Men lige bag ved Nejede ligger Alsønderup i den rigtige gamle kulsvieregn.

Parisermunken Vilhelm – således fortælles der – blev af sin ven biskop Absalon indbudt til at komme til Danmark og blive abbed på Eskildsø i Roskildefjord. Han kom, men det barske klima på den nøgne ø og munkenes opsætsighed gjorde den franske præst ked af forholdene, og hans gode ven lod da Ebberholt Kloster, St. Thomas til Trøsteren, anlægge i det nordlige Sjælland, et par mil fra Esrom i udkanten af de store skove, som den gang dækkede hele det nordlige Sjælland, og hvoraf Gribskov nu er tilbage som en majestætisk levning. Klostret voksede sig stort og rigt og lå smukt i en sø på en holm. Nu er klosterskoven borte, søen er næsten udtørret, og der er ingen levninger af de hellige mure. Men bønderne finder eller fandt for få år siden, når ploven gik i Ebberholt Dam, hyppigt knokler og hovedskaller, ja murede grave med rester af stedets hellige mænd. Men hele egnen der omkring lå den gang til Ebberholt Kloster.

Der fortælles, at det var abbed Vilhelm, som førte kulsviernes forfædre ind i landet; for den kloge mand måtte se at få så meget som muligt ud af sine store mennesketomme skove. Han vidste, siges der, at der i Frankrig, i de vidtstrakte Ardennerbjerge fandtes folk, der forstod at rydde skov og svie kul af stubbene, og han vidste også, at disse folk levede fredløse og bandlyste, fordi de havde sat sig op imod pavens bud. Ærkebisp Absalon vidste råd; han fik hos pave Alexander udvirket en særret for Esrom Kloster til i sit skød at optage alle de ulykkelige mennesker, der ville flygte for verden, og i samme

brev erklæredes tillige "alt, hvad der fandtes inden for klostrets enemærker og ladegårde, angerløst for vold, ran, tyveri, mordbrand, mandslet og voldførsel." Som man ser: et fristed for mangen brødefuld sjæl. Intet under derfor, at en stor del fredløse strømmede hertil, og abbed Vilhelm lod da også dem fra Ardennerbjergene komme.

I skoven nord for Ebberholt Kloster fik de anvist land. Så rejste der sig da en by, som til ære for paven blev kaldt Alexandertorp. Men man kan ikke undre sig over, at almuen misforstod navnet og kaldte den for "Alle Synderes Torp". I navnet Alsønderup, som kulsviernes vugge hedder den dag i dag, mindes man deres afstamning.

Sagnet fortælles også således, at den sorte pest rasede i landet og havde gjort det folketomt. Da gik kongen – det var Valdemar Atterdag – til abbed Vilhelm for at bede om råd. Men abbeden sad i sit kloster på Ebberholt Sø og sørgede over soten og tørken, men mest dog over kongens ugudelige levned. Dog denne lovede nu ydmyg bod og bedring, og så var det, at Vilhelm i al hemmelighed forlod sit kloster og drog til Jylland højt op i Thy til Sjørring Kirke. Dér lå et ubegravet lig, som havet havde skyllet i land, og fra dette sorte, fortørrede legeme udgik pestens rådne ånde over hele landet. Men abbeden besprængte det med vievand og lod det kristelig begrave i en stensat grav. Hvad det var for et lig, ved ingen, men i folkemunde går sagnet, at den underlige grav ved Sjørring Kirke dækker liget af en munk, der var blevet slået af den sorte pest og dræbt, fordi han havde forskrevet sig til Djævlen og ved hans hjælp – opfundet krudtet. Vist er det, at pesten drev bort fra Danmarks riger og lande, og da abbed Vilhelm drog hjem, tog han med sig alle de

fattige og ulykkelige, han traf på, alle forbrydere og fanger i lænker og bånd. Med dem ville han befolke Ebberholt Kloster, dyrke dets jord og rydde dets skov og samtidig gøre synderne til gode mennesker. Sagnet lyder på flere måder. Men hvor nu end sandheden ligger, så er det dog sikkert, at et underligt folkefærd i århundreder har været bosat i egnen vest for Gribskov. Navnet "kulsvier" har strakt sig langt på egnen, lige fra Roskildefjord til Øresund og på den anden led fra Sjæl Sø og op til Kattegat; for hvor der har været skov, har der vel i gamle dage også været knudeslagere og folk, der sved knuderne. Men de egentlige kulsviere er ovre fra Alsønderup egnen, abbed Vilhelms indkaldte mænd.

Nu har de jo i tidens løb blandet sig ind i den øvrige befolkning, men det går med dem, som det går med de andalusiske hingste, som spanierne i 1808 lod blive tilbage i Fyn – det fyrige blod kan spores endnu i visse egne i de fynske bondeheste, og de ægte kulsvieres ejendommeligheder er heller ikke endnu helt vandet ud i slægternes fortyndede blod. Det trofaste sammenhold, som jeg ovenfor har omtalt som særegent for de nordsjællandske soldater, kan vel også have sit udspring fra deres forhen så afsondrede liv i en dem fremmed befolkning og fra de tætte skove, som afspærrede dem fra megen berøring med den øvrige verden. Der vedligeholdt sig f.eks. også en større tilbøjelighed for den katolske gudsdyrkelse i det nordlige Sjælland end de fleste andre steder; abbederne i Ebberholt og Esrom havde jo været mere for folket end selve kongen. Selv længe efter reformationen vedblev bønderne at bøje sig ind under alle mystiske magter og alle de overtroiske hemmeligheder, som munkene havde indprentet dem. De

vedblev at nære frygt for deres præster og for – den sorte skole. Skulle Fanden manes væk eller tyvekoster vises igen, så var det deres præst, de stolede på. "Kulsviertroen" er ikke død endnu. Den er ikke absolut det samme som almindelig overtro, det er en tro, en urokkelig overbevisning om det, som ikke kan vides, men den vender altid op og ned på sandheden og bemægtiger sig det allerusandsynligste.

I disse rigtige kulsvieregne må et opmærksomt øre kunne finde mange udslag af den gamle overtro, mange eventyr og sagn. Desværre er der kun ringe lejlighed til imellem soldaterne under den daglige tjeneste at gøre indsamlinger i den retning, men jeg véd, at der er historier nok om varulve og nisser og vætter og glumsøer. Dog har en soldat en gang fortalt mig om natravnen fra Gribsø, – den jeg også senere har læst om i en samling nordsjællandske sagn. Det var en sen aften, da vi bivuakerede ved en skov, der kastede sin lange, mørke skygge ud over os. De fleste af folkene var gået til ro i halmen, nattens stilhed kom listende, og man hørte kun et par enkelte stemmer tale dæmpet inde mellem træerne. Så lød der et underligt skrattende skrig oppe fra trætoppene; det kom pludseligt og tabte sig ligesom i en smertefuld klagen; det gjorde et højst uhyggeligt og underligt indtryk.

"Hvad var det?" spurgte jeg.

"Det var natravnen," sagde en af folkene tæt ved mig.

"Det var et grimt skrig."

"Å," svarede han, "det er ikke noget imod natravnen fra Gribsø. Mage til hyl, som han gi'er fra sig, kan ingen tænke sig til, for det ligner hverken dyr eller mennesker, – men det er det da ikke heller."

"Hvad er det da?"

Karlen tav lidt, så sagde han: "Ja hjemme siger de, at natravnene har været onde folk, som ikke kan finde hvile efter døden. Jeg har selv hørt natravnen fra Esrom skrige slemt, men han fra Gribsø skal kunne græde, så man aldrig bliver menneske derefter. – Der var en gang, en mand fra Bentstrup, som så ham; men han kunne også mere, end man skal kunne. Se, han kom hjem fra Hillerød en sen aften, og just som han kom kørende ud for Strøgårds vang, tog hestene på at springe og skabe sig, og hundene i husene der omkring faldt i med at jamre og tude, – så kom han flyvende ud fra skoven med et skrig, så det var noget mageløst. Men hvad gjorde manden, han sprang af vognen, bukkede sig ned med hovedet mellem benene og så sig på den måde tilbage, og så talte han aved om fra ni: en fra ni er otte, en fra otte er syv, en fra syv er seks, helt tilbage til en fra én er ingen – så så han den. Den var ligesom et ildhjul, og lige så fort gik det i en flyvende fart." – Lidt efter tilføjede karlen: "Ja, de siger jo, at han flyver efter den hellige grav – men han kan nok aldrig hitte den." Karlen, der fortalte dette, var fra Alsønderup Overdrev, altså fra den rigtige kulsvieregn.

Intet af Danmarks amter har en så stor og talrig husmandsklasse som Frederiksborg Amt, hvor skovene, moserne og søerne tilbyder meget arbejde for småfolk. Egnen er derfor oversået med småhuse, og især oppe omkring Hillerød og bag ved skovene lever der mange husmænd, indsiddere, daglejere, skovarbejdere, tørvebønder, blegemænd, kalk- og teglbrændere.

Men den ægte kulsvierrace er nu døende. Den har blandet sig med den øvrige befolkning, og man kan i et kompagni

nordsjællandske soldater lede forgæves efter en ægte type. Det er gået med befolkningen som med det erhverv, der skaffede den navn. Så længe der endnu var private skove nok vest for Hillerød, ernærede den sig ved at svide kul, og bønderne havde i København et udmærket marked for deres trækul og pindebrænde, for ikke at glemme deres riskoste. Men efterhånden som træstødene tog af på de afskovede marker og kosterisene og pindetræet forsvandt, blev der færre og færre vogne med disse varer inde på Kultorvet i hovedstaden. Så fandt man på at lave tørv. Forbruget af tørvebrændsel tog til, efterhånden som trækul gik af brug, og fra begyndelsen af dette århundrede har tørveindustrien udviklet sig betydeligt. Dog er det ikke mere end 75 år siden, at en bonde i Kajerød fandt på at lave formetørv i sit ostekar, og det gav tørvehandelen et mægtigt opsving. Før jernbanernes tid her i Sjælland tilbragte derfor også de nordsjællandske bønder det meste af deres tid på landevejen til København, og det passede godt til deres natur dagevis at ligge og drive på et tørvelæs. De sneglede langsomt afsted med deres tørv eller kul sydpå, men des hurtigere gik det hjemad. De holdt dengang som nu af at drikke deres snaps, og når de så var øre i hovedet, gik det i almindelighed i kapkørsel hjem ad den jævne Kongevej. Jo flere bedesteder der var – og dem var der mange af – jo hedere blev de. Der blev sat penge overstyr ved den vilde væddefart i den sene aften, så opstod der slagsmål og kiv, og det har vel været ved slige lejligheder, at kulsvierne fik brug for "den femte vognkæp", som sagnet fortæller, at det vilde folkefærd for alle tilfældes skyld førte med sig.

Nu er benævnelsen "kulsvier" ved at forsvinde. Befolkningen selv ynder den ikke rigtig. Det slog ikke an, da en af 18. Bataljons chefer, der i sin ungdomstid havde stået ved bataljonen, da den hed 2. Jægerkorps, i lejren ved Hald altid i sin tiltale til bataljonen kaldte folkene "kulsviere". De forstod ikke rigtig, at i militære øren er navnet "kulsvier" et hædersnavn fra 1848–50 og 1864.

Som et vældigt horn skyder halvøen *Horns Herred* sig ud imellem Issefjord og Roskildefjord i en længde af omtrent fem mil og ender lige overfor Halsnæs, hvorfra den skilles ved Kulhus Rende, der forener de tvende fjorde.

Fra Arilds tid har dette herred haft en livlig beliggenhed, for hvert skib, der fra Kattegat styrede ind til det gamle kongested Lejre, måtte sejle langs dets kyster. Som følge heraf blev disse tidligt befolkede, og vi ved, at i en fjern oldtid var de beboede af et folkefærd, der klædte sig i huder, ernærede sig ved jagt og fiskeri, betjente sig af stenredskaber og begravede ligene i jorddækkede stenkamre. Senere steg kulturen, måske ved andre indvandrede folkestammer – man lærte at anvende metal og at brænde de døde. Det var i alle måder et gunstigt land for urfolket. De tætte skove blev åbnet med økser og ild for at skaffe agerbruget plads, og de mægtige gravhøje toges i brug af de senere folk, når askeurnen skulle gemmes i jorden. Derfor ser vi nu gravhøje med et ubrændt lig i fundamentet og over dette en mindre jordhøj med senere tiders askebrændte mennesker, eller vi finder de gamle stenkamre opbrudte og benyttede til mausoleum for de brændte ben.

De mangfoldige begravelser af begge slags, de utallige gravhøje, køkkenmøddinger, stendysser osv., som findes, om muligt i endnu større mængde i Horns Herred end hinsides fjorden, er et vidnesbyrd om, at dette landskab har været tidligt og forholdsvis stærkt befolket.

Efterhånden som tiden gik, svandt skovene hen, og landet øgedes ved viges og indskæringers udtørren. I middelalderen fandtes der allerede halvtredje hundrede bøndergårde på halvøen. Snart fik kongen eller kronen store strækninger ager og skov i eje, og ved hierarkiets udvikling fik kirken, især Roskilde bisp, betydelige landejendomme i denne egn. Nu er disse herligheder i godsejernes hænder.

Herredet krones mod nord af de store og tætte skove, som vort blik har fulgt fra den anden kyst, og som næsten strækker sig ud til nordspidsen; men helt ude på denne er egnen sandet og øde. Ved Kulhus haves der prægtig udsigt ud over vandene til Odsherreds kyster med Rørvig og især over *Kulhus Rende*, der forener de tvende fjorde, til Halsnæs bakkede land, hvor man yderst ude ved stranden ser Sølager Huse med de store køkkenmøddinger, som blev berømte den halve verden over ved den arkæologiske kongres i efteråret 1869. Dog også i selve Horns Herred findes disse mærkelige levninger fra urfolket; de spores langs fjordens bred ved *Nordskovens* udkant.

Denne skovs mærkelige fysiognomi hører ligesom mere hjemme i en halvvild tid end i vore hyperkultiverede og i enhver henseende udnyttede forhold. Skønt den selvfølgelig er forstmæssigt røgtet efter kunstens regler, er dette dog sket med en så nænsom og lidet gerrig hånd for at bevare dens

ejendommelighed, at vi i den har et stykke skovkultur, der dog vistnok hører til de sjældne i landet.

Dens skovbund med dens bundløse fylde af mos og løv har år for år dynget sig op, kraftige træstammer står blandede med unge, svajede skud, som om de aldrig var målt af menneskers øjne. Mosernes hængesæk, rovfuglenes skrig, den fugtige duft af frønnet ved, af rådne svampe og den ramme lugt af vilde dyrs ekskrementer giver skoven en urskovsagtig karakter. Man har vidst at bevare de berømte egetræer, hvis alder får tanken til at svimle. Langt inde i skoven mellem smækre bøge og slanke birke, der i frejdig ungdom og saftig styrke strækker sig i vejret, står Sno-egen tæt ved Øllemosevejen, knuget, rynket, 30 fod i omfang, tusindårig i alder, siges der. Hine mænd i dyrehuder, der kun havde stenværktøj til at fælde træer og dyr med, har strejfet dens top, da den listede sig frem for dagens lys som en spæd og frygtsom lille spire. Længere ude ved stranden står et par andre lige så mærkelige ege, Konge-egen og Storke-egen, ikke yngre, men mindre frodige.

Af en helt anden natur er skovene lige nord for Jægerspris: Egelunden og Skovhegnet. De er tammere; gode veje skærer igennem dem, og deres træbestand gør mere indtryk af at være plantet, fremkommet ved rationel skovdrift. Deres bakkede terræn gør en ypperlig virkning i forbindelse med den nære strand. Fjorden er jo helt igennem grundet og lav, ja egentlig kun sejlbar gennem en smal rende, grundene strækker sig derfor langt ud, bevoksede med siv, og ligger tørre ved lavvande. Står vandet højt, ses kun de mange store sten og et par større holme, iblandt hvilke især Øksneholm undertiden er helt besat af vadefugle.

Den skønneste udsigt over fjorden til landskabet på den anden side og til Frederikssunds røde tage har man fra Kignæs bakker i Færgelunden, en lille skov, der ligger dér, hvor stendæmningerne mødes fra begge sider for at forenes ved pontonbroen, som jo nu har afløst den gamle trækfærge. Denne var fordum en skarp torn i øjet på de stakkels rejsende, som skulle over; hvilket også den bekendte fru Friederike Brun fik at mærke, da hun i sommeren 1798 ville over til Jægerspris for at vise den tyske digter Bonstetten den smukke natur i Horns Herred. Hun og hendes følge stod om aftenen på dæmningen ved Frederikssund og råbte over fjorden efter færgen så højt, at hundene i Færgegården tudede ad dem. Men der kom hverken båd efter dem den aften eller næste morgen, da de atter forgæves forsøgte at råbe den op. Der rejstes senere en undersøgelse af denne sag på den indflydelsesrige fru Bruns foranledning, men den strandede på vedkommendes erklæring, at blæsten havde været for stærk.

Den bekendte skuespillerpatriot H. C. Knudsen, "folkets frivillige sanger", blev i året 1802 færgemand på Jægerspris med tilladelse eller forpligtelse til at beværte de rejsende, dog skulle han forblive som skuespiller ved teatret og havde derfor lov til at lade tjenesten passe af en anden. Han søgte på flere måder at forbedre både færgefarten og dens indtægter, men afstod dog sin bestilling i året 1811, ikke uden at have efterladt sig forskellige minder om sine sommerophold på Jægerspris.

Alle de omtalte skove, disse fredelige kyster, disse mer eller mindre frugtbare eller sandede agre og andre herligheder, som omgiver dem, hører til Jægerspris.

I gamle dage, til henimod slutningen af det 17. århundrede, kaldtes Jægerspris "Abrahamstrup", hvorfor vides ikke. Det var ikke sædet for nogen adelig slægt, der i generationer var knyttet til det, men først et kronens len, senere et slot og et gods i fyrstelige personers eller deres yndlinges eje. Der er enkelte af disse, som på en synlig måde udmærkede Jægerspris og har efterladt sig blivende minder.

Første gang Abrahamstrup nævnes, er i forbindelse med en af de sørgeligste begivenheder i det danske kongehus. Erik Menveds ulykkelige dronning, den svenske kong Magnus Ladelås' datter Ingeborg, havde i sandhed en tragisk skæbne. Alle hendes sønner var døde som ganske små, og der var stor fare for, at riget engang måtte overgå til kongens forhadte og elendige broder Christopher. Stor var derfor glæden, da dronning Ingeborg atter fødte en søn til verden. Hun opholdt sig den gang på kronens len Abrahamstrup, og det fortælles, at hun en dag i sin fryd over barnet holdt det højt i vejret for at vise det til folket – da tabte hun det ud af sine hænder, så det døde. Andre beretter, at da hun en dag i en åben vogn var på vejen til Holbækgård med det spæde barn, væltede det klodsede og uhandlelige køretøj på den dårlige vej, hun tabte barnet ud af sin arm, og den lille seksten uger gamle kronprins brød sin hals og døde. En skæbnesvanger begivenhed for Danmarks riger og lande. Der var i forvejen uenighed i den kongelige familie. Kongen og dronningen levede, trods de mange børn, de havde avlet tilsammen, ikke godt med hinanden; nu forøgedes misstemningen, og den ulykkelige dronning gav – frivilligt eller ufrivilligt – afkald på al jordisk højhed. Hun søgte tilflugt i St. Claræ kloster i Roskilde, som ovenfor er omtalt, og her døde

hun kort efter, henved 40 år gammel. Erik Menved døde samme år, og den af sine egne og Danmarks ulykker bekendte Christopher kom på tronen.

Abrahamstrup danner således ved sin første fremtræden i historien skuepladsen for en gribende tragedie. Det danner baggrunden for en lille fin og pikant elskovshistorie for en anden af Danmarks kongehus. Jomfru Edele Mikkelsdatter Jernskæg var gift med lensmanden på Abrahamstrup. Hun havde været dronningens jomfru ved kong Hans' hof, og der kan vel ikke være tvivl om, at kongen elskede hende såre højt. Folk talte meget derom, og især da Edele en gang var med hoffet i Stockholm, lagde svenskerne mærke til, at kongen altid sværmede om hende. "Hun kunne vel skæmte med sine ord og terning kaste over tavlebord", står der i den svenske rimkrønike.

Kort efter denne rejse blev hun gift med lensmanden Torben Bille, og fra nu var kong Hans en alt for hyppig gæst på Abrahamstrup, så hyppig, at man, især i den tid hans dronning sad indespærret i det belejrede Stockholm, talte meget ilde om ham og fru Edele. Den snilde bisp Andersen Beldenak søgte ved list at åbne kongens øren for de ilde rygter, men han brød sig ikke derom. Hun blev ham kær til sin død, han var til stede ved hendes dødsleje på Abrahamstrup, og da den skønne Edeles samvittighed voldte hende kvaler, beroligede han hende med de smukke ord: "Ædel var du i livet, ædel est du i døden". Allerede året efter døde kong Hans.

Hvorledes kom Abrahamstrup til at hedde Jægerspris? – Dette forholder sig således:

Vincens Joachim Hahn var kong Christian den Femtes erklærede yndling. Han var født i Mecklenburg, hvor hans fader havde sat livet til under trediveårskrigen, hvorefter moderen flygtede til Danmark med sønnen. Frederik den Tredje havde ladet ham lære jagtvæsenet i udlandet, og efter den svenske krig gjorde han ham, kun 30 år gammel, til overjægermester i Danmark. "Allerede dengang," siger Wegener i sit værk om Abrahamstrup, "havde han givet eksempel på, hvad en fremmed tysk herre, støttet til hofgunsten, turde byde selv de anseligste slægter af den ved suveræniteten ydmygede danske adel. Han forlovede sig nemlig med den 17-årige Sidsel Kaas imod hendes faders vilje. Denne, Erik Kaas til Bremersvold, forlod straks i største harme Sparresholm, der tillige med Jomfruens Egede var brudens mødrenearv, da den unge Hahn havde den frækhed at indfinde sig dér med et stort og lystigt følge for at holde bryllup." De nævnte godser blev i Hahns eje, da den unge hustru døde et par år efter.

Han vidste også senere at benytte sig af kongens gunst til at forøge sine godser. I Sjælland ejede den mægtige mand tre hovedgårde, og han udså sig Abrahamstrup til den fjerde. Han tilbød derfor den jagtgale kong Christian den Femte at indrette den til jægergård, der i jagttiden altid skulle have værelser til kongens rådighed, staldrum og meute. Kongen gik ind derpå og solgte ham gård og gods og skov langt under værdi imod de nævnte forpligtelser. Kongen ville ikke en gang lade skovene taksere: "Jeg tager det ikke så nøje med Hahn," sagde han, "dog må han ikke forhugge mig skovene, men snarere søge at forbedre dem." Kongen tænkte kun på sit adelvildt. Men Hahn tog intet hensyn, han vidste at sælge og købe, fik en del af

kronens gods ind under gården, anlagde haver og indrettede sig som godsejer i det store.

Under den skånske fejde steg hans indflydelse. Ved "infatigabel activitet", som det hed i hofsproget, gjorde han sig bemærket og sluttede sig med iver til det mothske hofparti, hvem det endelig lykkedes at styrte Griffenfeld. Få uger efter vidste han at befri sig for de på Abrahamstrup hvilende forpligtelser, og benyttede sig af sin konges nåde til at erhverve sig begunstigelser, som han altid forstod at overføre i klingende mønt. Endelig 1677, midt under den skånske krig, overlod kongen ham gård og gods til fuldkommen fri, arvelig ejendom og befalede, at dette overjægermesterens herresæde for fremtiden skulle føre navnet "Jægerspris". Det siges om Hahn, at han nu som uindskrænket herre voldsomt forhuggede skovene, og de huller, som hans økse frembragte, er nok aldrig senere blevet udfyldt; det siges også, at han var en hård og streng jorddrot, som intet hensyn tog til sine bønders velfærd; der fortælles i egnen, at han jagede dag og nat og gennemstrejfede marker og skove med sit vilde følge, en skræk for sine undergivne, der endnu ikke har fortaget sig imellem omegnens bønder, når de taler om "jægermester Hane" og hans vilde færd. Lad meget af dette end skrives på hans slette rygtes regning; for set fra en godsherres standpunkt var hans bestyrelse af Jægerspris i mange henseender al anerkendelse værd, så er sandheden dog, at han var en højst usympatetisk personlighed, der havde en uheldig indflydelse på kongen og landet. I øvrigt vidste han allerede et par år efter atter at afhænde hele godset til kongen for en sum, der langt oversteg købesummen og godsets værdi, samtidig med, at kongen

forærede ham det slesvigske gods Seekamp. Desuagtet er hans navn knyttet til Jægerspris, der kun dannede et led i den lange, vægtige kæde af gunstbevisninger, hvormed han, trods sin unge alder, blev behængt. Som overjægermester, gehejmeråd, elefantridder m.m. døde han 1680, kun 48 år gammel. Metalpladen på hans ligkiste i Roskilde Domkirke lovsynger i mange ord hans hæder og ære, men lad os se, hvad den gode præst Jens Birkerod samtidig skrev i sin dagbog den 21. januar: "Skrivelse bekommen fra min fætter Erik, hvorudi foruden andre particularia tilkendegives den glæde, som mange haver, formedelst ober-jægermester Hahnes dødelige afgang, såsom man haver holdt hannem for en skadelig minister for dette rige etc. – Men om det vil gå bedre til herefter, fordi han er borte, vil tiden lære." – Hvad om den entreprenante tysker havde oplevet at se sin datterdatter på Danmarks trone!

Da dette skete, da Anna Sophie Reventlow blev dronning i Danmark den 4. august 1721, splittedes hoffet, og kongens søskende, prinsesse Hedevig Sophie og prins Carl, begav sig til Jægerspris, som denne engang havde fået i fødselsdagsgave af kongen tillige med et kostbart sølvtaffel. Han opholdt sig ikke sjældent på Jægerspris, hvor han foretog en del betydelige bygningsarbejder.

Mere betydning for Jægerspris havde dog Frederik den Femte, der som kronprins fik gods og slot overdraget ved sin formæling med prinsesse Louise af Storbritannien. Det er bekendt, at der i de første år herskede et ualmindelig kærligt og smukt forhold imellem dette fyrstelige ægtepar, der henlevede nogle af deres lykkeligste år på det skønne Jægerspris og i den herlige natur, som omgiver det lille slot; senere blev den blide

dronning sin udsvævende gemal ligegyldig. De foretog mange forandringer i have og skov, anlagde gange, lysthuse og hvilesteder, og ved en sådan lejlighed fandt man engang ved at grave i en bevokset høj i slotshegnet den berømte jættestue, som vakte megen opsigt, da man i den opdagede begravelser fra forskellige perioder, både brændte og ubrændte lig. Den sten, som kronprinsen lod sætte på højens top, fortæller, at "fromme hedenske forfædre" har anlagt graven, og at den blev åbnet 1744 af kronprinsen, "folkets håb, hæder og glæde". Den stakkels konge blev aldrig til "hæder og glæde", og han glemte hurtigt sin elskede og af hele folket elskede dronning, en af de mest sympatetiske kvinder i den danske kongeslægt. Da han giftede sig anden gang med Juliane Marie af Braunschweig-Wolfenbüttel, bestemte han Jægerspris til det første mødested med sin brud, og han skænkede hende så godset og slottet, der indeholdt så mange minder om hans første kærligheds tid.

Det var dog først, da arveprins Frederik, Christian den Syvendes broder, fik Jægerspris i eje, at det opnåede at blive bekendt i vide kredse. Der var oprundet en ny tid, og alle var optaget af de store humane ideer, der først og fremmest skulle lyksaliggøre de lavere stænder, især bønderne, ved reformer i alle retninger. Arveprinsen ville gennemføre disse ideer på sit gods, og der blev indført en mængde indretninger, som det vil være for vidtløftigt at omtale. Arveprinsen og hans gemalinde var blide, tarvelige folk, der følte sig tiltalte af landlig-enfoldige tilstande og havde smag for den stille, farveløse idyl. De søgte at komme i et patriarkalsk forhold til deres "kære, fromme undergivne", de stræbte efter at fremme vindskibelighed og husflid, og når bønderne artede sig vel, fik de som artige børn

en pæn foræring, et lille stykke sølvtøj med deres herskabs navn på eller en lille sum penge. Denne husfaderlige ånd sporedes i mangt og meget på Jægerspris.

Det var et udslag af den og af tidens nationalpatriotiske stemning, der bragte arveprinsen til at oprette det nationale pantheon i haven og lunden. Han lod egnens kæmpehøje udgrave og den velbekendte Monsehøj, vest for haven, gav især et godt udbytte ved at åbenbare en stor og mærkelig jættestue i sit indre. Dette fund var noget for den tid: her var et passende sted til at oprette et stort fædrelandsk mindesmærke, der, som man sagde: "skulle forene oldtiden med nutiden". Højen blev omlagt og kaldt "Julianehøj", en allé blev anlagt fra slottet til højen, mindestene med navne på oldtidens danske sagnkonger fra Skjold til Vittekind blev rejste på dens terrasser. Kun et blev, som det var: den vide, prægtige udsigt fra højens top over fjordene til begge sider. Det hele anlæg gør nu et smagløst og flovt indtryk, – dengang bragte det datidens mennesker i henrykkelse ved dets "skønhed og sindrighed". Men arveprinsen blev ved med sine mindestene. Det var billedhuggeren Wiedewelt, som måtte udføre dem. Slotshegnet og haven blev fyldt med marmorstøtter og mindesmærker af den mest forskellige form, hvert med en eller flere berømte danske mænds navne indhuggede. Kun sjældent har støtten en original hentydning til de berømte navne, mest ligner de gravmæler eller minder om det børnespil, der består i at danne figurer af tilskårne træklodser. Her er de af marmor, og det må have kostet den gode Wiedewelt et artigt hovedbrud at variere dette legeværk.

Men om de også for os er temmelig åndløse, ensformige og ubetydelige, meningen var god og vakte i hin tid den højeste beundring. En tysk rejsende besang "Mindelunden" i opstyltede vers, og danske smådigtere gjorde det samme. Et kobberstukket pragtværk gav en vidtløftig beskrivelse af den hele indretning, Videnskabernes Selskab udsatte en præmie for det bedste digt om "lunden ved Jægerspris", og opfyldt af højrøstet begejstring spadserede det valfartende folk om i havens stive, grusede alleer og ad lundens stier og gange og bøjede sig i ærbødighed for de mange danske og norske berømtheder, lige fra oldtidens ukendte konger til Magnus Heinesen og den norske sorenskriver Niels Lembak. Ja selv Griffenfeld blev nu offentligt hædret på sin dødsfjende, overjægermesterens fordums gård; to mystiske bogstaver, C. A., findes på hans ret anselige monument; de betyder: *Condemnatus-Absolutus,* ɔ: dømt, men frifundet.

Mellem alle disse danske og norske mænd har den tyske feltherre, hertug Ferdinand af Braunschweig, arveprinsens morbroder, fået sig en af de pragtfuldeste støtter!

For os er dette pantheon, som sagt, ret ensformigt og kedsommeligt, og man bliver helt glad ved undertiden at finde en original idé imellem de 52 gravstene, som f.eks. Ivar Huitfeldts monument, der forestiller en stump af et skibsvrag.

Den ringe begavede fyrstelige familie søgte også på andre lige så åndløse måder at adsprede sig under opholdet på slottet. Man havde smag for den snørklede, idylliske hyrdestil, og man forsmåede ikke ved kunstige og kunstlede fraser og skabagtige optog at lade bønderne optræde lovsyngende deres uendelige lykke under det milde herskabs regimente. Midt under den

franske revolution, en halv snes dage efter Ludvig den Sekstendes fængsling, blev der afholdt et høstgilde på Jægerspris, der næsten uforandret blev gentaget de følgende år. Gildet åbnedes med en procession forbi slottet: først "musikantere, bestående af blæsende instrumenter og bønderviolinér", søfolk, bønderbørn og bønderpiger med river og kranse, så kom godsets smed med sin forhammer, så godsets børn med et træ, som de skulle plante for den lille prins Ferdinand, så en hel del piger med egekranse og kurve med siv og fisk eller med deres blanke, messingbundne mælkebøtter på hovedet, endelig karlene med river og mejered på akslen og til sidst en lang række af bønderfolk, der afsluttedes med en del af godsets velopklædte fattige.

Når de var samlede uden for slottet, blev børnene, hvoriblandt de små prinser og prinsesser befandt sig, sendt op for at indbyde herskabet, og når dette kom ud, blev der opført en dialog, sunget og holdt taler af piger og karle og en gammel bonde, der alle var oplærte til i det sirligste sprog at deklamere om de lyksalige følelser, som opfyldte dem på grund af herskabets usigelige nåde. I den idylliske dialog, hvori gamle far Jacob, Zille, Anemor, Grethe osv., spillede en sødlig naiv komedie, der havde det samme vamle stof til indhold, siger f.eks.

En bondepige
(idet hun sætter en kurv med blomster og frugt for herskabets fødder):

– – – De modtage med gunst dette offer af vore jorders grøde, sindbilled på vor taknemmelighed mod det herskab,

under hvis beskyttelse vore marker blomstre for at bære frugt og vor stræben velsignes osv.

Anden bondepige

Også jeg, nådigste herskab! bringer Dem her et udsøgt offer af høstens velsignelser; jeg har ikke lært at tale for mig som hovedstadens piger; jeg er et enfoldigt naturens barn og måe altså låne mit ønske af naturen selv. Deres skæbne, nådigste herskab, vorde blid som den yndige sommer osv. osv.

*Så kommer **far Jacob** frem:*

Herligt børn! Herligt! Mine gamle ben forekomme mig i dag dobbelt lette og mit hierte banker af glæde som den dag, jeg drak trolovelse med sal. moer. – – – Dog her er ingen tid at give bort, vi måe i lav med at plante et træ for den unge prinds Ferdinand. Å! gid det må trives og vokse til, som de, vi plantede for de øvrige os så kære personer. – – –

Senere ved dansen mødte prinsessen klædt som bondepige, og dansede kun med karlene. Der har nok været rift om hende – for enhver, som nød den ære at danse med hende, gav hun ved dansens slutning en dukat.

Men dette Arkadien på Jægerspris var kun opstyltet, opsminket og usandt; for de ny landboforhold var ikke indført på godset, og de samme bønder, som i kunstige fraser priste det lykkelige regimente, havde øjnene vidt åbne for det ny system i naboamterne. Næppe havde derfor arveprinsen afgivet Jægerspris til kronen, før de sendte en ansøgning til kongen om at fritages for deres hoveri.

Efter arveprinsens tid lå slottet hen i ensomhed som kongeligt domæne. Frederik den Syvende blev sendt derhen som i en slags forvisning, efter at han var blevet skilt fra sin første gemalinde. Det er bekendt, at han befandt sig så vel i den smukke natur, ved jagten i de store skove, ved fiskeriet i fjordene og ved den gode lejlighed, som egnen frembrød for antikvariske undersøgelser, at det senere blev et af hans kæreste opholdssteder.

I året 1854 købte kongen Jægerspris for 600.000 rdlr. og gjorde det til sin private ejendom. Efter kongens død arvedes det af lensgrevinde Danner, der testamenterede slottet og alle dertil hørende ejendomme til "Frederik den Syvendes stiftelse". I følge dennes fundats er det stiftelsens formål at give fattige og ulykkeligt stillede pigebørn ophold, opdragelse og uddannelse til dygtige tjenestepiger, fra de er to år gamle til det sekstende år. Foruden slottet, avlsgårde, skove, samlinger m.m. ejer stiftelsen en kapitalformue på næsten 1 1/2 million kroner.

Ved et besøg på Jægerspris træffer man altså nu slottet mere befolket end nogensinde før. Mindesmærkerne i haven er blevet forøgede med en statue af Frederik den Syvende og grevinde Danners gravsted. Wandal skrev fordum begejstret om mindelunden: "Langsomt gå tænkere fra støtte til støtte, skue med ærbødighed de forevigede navne, overveje, hvad der gav dem sted i disse hellige lunde, og virksommere vorder den gode sjæls drift til at anvende evner og kræfter til medborgeres tarv."

Nu er det to–trehundrede friske pigebørn, som tumler sig imellem alt dette marmor-legetøj. Jeg er bange for, at det keder dem gyseligt.

Syd for Jægerspris hæver Horns Herred sig mod vest ud mod Isefjord og sænker sig ned imod Roskilde Fjord. Landskabet har en mere regelmæssig karakter end på den anden side af fjorden. Bakkerne er blødere, mere langstrakte og glidende. Vi finder stadig kæmpehøje dryssede om i egnen, som oftest på de højeste steder, og de frem byder da tit et så stort rundskue, at vi kan se fra kyst til kyst. Men står man på det flade land, er Isefjorden gerne skjult for vort blik.

Fra bakken ved Gjerlev ser vi således endnu Roskilde Fjord brede sig med sine mange øer og holme, blandt hvilke den mærkelige Kølholm rager i vejret som en kullet klippe, men mod sydvest lukker de svære bakker ved Kundby. Kommer vi mere syd på, knejser Skuldelev hvide kirke med det blå tag oppe på en bakke, vi venter derfra at kunne skimte Isefjorden, men nej! Vi ser en rødlig kirke ligge underlig alene nede i en lille dal og over den en frodig lund, der tydeligt nok skjuler en herregård bag sine træer, og intet mere. Det er Krogstrup Kirke og Svanholm Gods. Kirken ligger alene. Ingen landsby samler sig omkring den, det er, som om noget hemmelighedsfuldt, noget sært højtideligt svæver om dens ensomme mure. Således er det også; for omkring Krogstrup var det i sin tid ikke muligt at få udryddet den katolske religion. Endnu 1606 fandtes der et helgenbilled af Sankt Dionysius, som var undgået reformationens billedstormere, og som almuen stadig til visse tider "ærede med synderlig Zirat og Klædedragt", samt andre ceremonier, der mindede stærkt om den gamle papistiske religion. Præsterne tog ivrigt fat for at udrydde disse vildfarelser, og Christian den Fjerde, den strenge lutheraner, skrev til lensmanden: "Vi bede Dig og ville, at Du forskreffne

Helgens Imaginem eller Aflignelse udaf fornævnte Kirke lader udtage og med saadanne Middel fornævnte Afguderi aldeles aflægger." Billedet kom bort, men kirken beholdt i mange år, ja endnu langt ind i forrige århundrede, sit ry for hellighed, der stadig voldte præsterne stor bekymning og fremkaldte flere kongelige forordninger. Det er en sej slægt, den i Horns Herred.

Herregården bagved er Svanholm, et gammelt herresæde, som nu er i slægten Bille-Brahes besiddelse. Store og gamle herresæder hersker over vide strækninger af halvøens sydlige halvdel. Færdes man i egnen, standser ens øje hyppigt ved en skov, en lund, ud af hvis mørke kupler et spir eller et tårn rager frem, kommer man nærmere, ser man umådelige hjorde af rødligt kvæg og indhegnede folehaver med ungkreaturer, man hører hyrdernes råb, man møder mælkevognene med de vældige spande, alt tyder på nærheden af en stor bedrift, og lidt efter dukker hovedbygningens røde eller gule mure frem imellem træernes stammer.

Alle disse gårde har hver for sig sine ejendommeligheder, sin historie, og dog er de hinanden så lig. Egnen bidrager sit dertil. Alle stammer de fra adelens bedste tid i Danmark, men bygningerne er nye. Ved arv og ved køb er de gåede fra den ene slægt til den anden. De pyntelige kanaler, så vel som gårdenes navne minder om, at de fordum var befæstede borge, nu er de omgivet af smukke parker. Således Svanholm, Egholm, Krabbesholm, Lindholm, Rygård og Selsø. Kun Selsø har en ejendommelig beliggenhed.

Jeg kom nord fra og undrede mig over den forandring, som foregik i landskabet. Selsø-afsnittet har i fordums dage været en ø, der var skilt fra land ved et sund, som skar igennem dér,

hvor nu den næsten udtørrede Selsø Sø, Hovmosen, åen, engen og vanddragene ligger. Denne ø var ligesom befæstet ind imod det faste land af den lange række svære banker, der oppe fra Torpegård strækker sig ned imod syd til Møllevigen. Ude på denne ø lå Selsø Kirke og Selsø Gård; der er ingen by af dette navn. Højderne sænker sig imod fjorden, ned mod den smukke Østskov, hvis træer står helt ud til vandet, lige over for den skaldede Eskildsø, der her kun ligger et par hundrede alen fra land. Højderne gennemskæres undertiden mod land af brede, tilgroede kløfter. Der fortælles om den bredeste af dem, at Hellig Olaf har spaltet den, da han kom sejlende ind ad fjorden og blev bespottet af en troldkvinde, der stod på stranden. Han satte da stævnen af sit skib ind imod hende, sprængte landet, som man nu kan se, og kællingen blev forvandlet til den store sten, der står på skrænten. Men inderst inde i kløften sprang en dejlig kilde frem. St. Olafs Kilde ligger lige ved kørevejen; der holdes endnu fest St. Hans aften ved dens friske væld, og en tavle opfordrer den vejfarende til at yde en skærv i dens fattigblok. Opfordringen gælder, som der står malet med ny røde bogstaver: "Enhver, hvem trængende er kjært, at ofre kjærlig Gave ved Mindets Kildevæld især om Hellig Olavs Saga". Sproget viser, at det er almuen, som har sat denne tavle.

Selsø Gård er flere gange ombygget, sidste gang i forrige århundrede, men som den nu står, ligner den dog en gammel borg. Den har ikke været beboet i over hundrede år og har forladthedens præg over sig. Gravene er udtørrede og tilgroede med høje træer og buske. Græsset står højt i borggården, der er omgivet af en mandshøj mur. Værre endnu ser det ud i det indre. Jeg gik ene om i de mange tomme værelser, så mig om

mellem disse tarvelige rester af en smule gammel herregårdselegance, lidt rokoko-stukkatur på lofterne, lasede pjalter af underlige papirstapeter, støvede stykker af gamle møbler, og jeg betragtede pligtskyldigst "riddersalen"s malerier. Det hele frembød intet af synderlig interesse. Den indelukkede luft klemte for brystet, og da jeg kom op i anden etage, lod jeg et åbent vindue fylde de tomme gange med en luft, der var mættet af septemberdagens kraftige, fugtige friskhed. Dog, der skulle jo være et mærkeligt billede af en dame og en mærkelig seng med blodpletter, hvorom man ikke vidste at fortælle noget bestemt.

I et stort, halvmørkt rum så jeg damen. Hendes øjne fulgte mine, hvor jeg stillede mig, hun drejede sit pudrede hoved for at se efter mig, bøjede det frem, når jeg skjulte mig bag døren, fulgte mig med sit opmærksomme blik, da jeg gik ind for at se den store seng med de mørke pletter på den gamle, brede madras. Måske har det været blod så rødt som hendes fiskebensskørt, måske? Hvem var hun, denne kvinde med det underlige, opmærksomme blik? Hvad er det for en historie om den blodige seng? Det hemmelighedsfulde, det skjulte og lukkede virkede langt stærkere end det mest gådefulde sagn. Og jeg blev uvilkårligt ved, – næsten imod min vilje blev jeg ved med den leg, at gemme mig for hendes øjne et sted, hvor de ikke kunne nå mig. Altid forgæves. En sælsom lyd fik mig til at standse: der svævede lette fjed ude på de brede gange, en kvindekjole raslede hen over fliser. Og jeg vidste, at jeg var ene. Da jeg kom ud, fejede en luftning fra det åbne vindue nogle papirer ud af en dør hen over gulvet, hen for min fod. Det var lyden. Inde i et af værelserne lå bunker af støvede papirer,

protokoller, breve, aktstykker, regnskaber, alt i indviklet forvirring, spredt over gulvet, halvt stoppet ind i væggenes skabe, krøllede, iturevne, splittede, mugne og plettede. Det var Selsøs arkiv. Jeg greb ind i bunken – et gammelt brev med sørgerand: Anna Elisabeth von Kampe tilmelder fra Hamburg 14. oktober 1760 Son Excellence, Monseigneur de Plessen, Conseiller Privé du Roi et Grand Maître des Cérémonies: at hendes kære Søster Gerdriet de Hertoghe, geb. Droopen, er afgaaet ved Døden osv. Jeg griber et andet, undertegnet Eyben eller Dyben, Glückstadt 1785; det er en arvesag, der lader til at være vidtløftig. Jeg er ved at fordybe mig i de gamle, forsømte, ignorerede arkivsager – men jeg må bort. Endnu et blik ind til den slanke dame – naturligvis – vore øjne mødes: Farvel! – – – Hvad mon hun har gjort? – Er det blod, der pletter sengen, og hvis? – Kan de mugne papirer ikke fortælle derom? – – –

Den skønne udsigt oppe fra den høje møllebakke! Alle tanker viger bort for blot at se: Selsø der nede, møllen og vigen, den røde kirke mod de granklædte høje, fjorden i baggrunden og Roskilde Domkirke i det fjerne. Og inde i landet: bakker og marker, herregårdenes skove og spir, Egholm og Krabbesholm, landsbyernes kirker, Gershøj nede ved fjorden, Skiby lige for og langt borte Kirke-Hyllinge, hvid som skum på sin brede bakke.

Ovre imod øst ved Issefjorden er halvøen som sagt mere kuperet og landet skåret i vældigere, skarpere former. Den brede fjord har mere af havets syn, og den skarpe vestenvind sætter ind med kolde, skærende vinde over de høje bakker. I læ af den store Ourø har det skovløse Svanholm dog fået en trivelig plantage frem ved stranden, og længere nede ad Rye til i Voldborg Herred højner terrænet sig tæt ude ved Issefjorden i

stejle, massivt og kraftigt æltede banker. Enkelte steder ved stranden er der flyvesandsstrøg og lyng. Det er fra de bratte skrænter her, at man har den berømte udsigt over Bramsnæs Vig, der er en af de skønneste på Sjælland. Derfor kaldes den lille gård, hvor brinken er højest, også for "Dejligheden". Oppe mod nord lukker Ourø for fjorden, men man kan se op ad dennes østlige kyst de store højder langt borte bag Vellerups lille røde kirke, og man kan se langt ind i Odsherred ovre på den anden side over Eriksholms store skove. Nede ved kysten ligger marinens station. Men skønnest er dog Bramsnæsset selv dybt nede under vore fødder. Som en unge af det store land skyder næsset sig ud i vandet og synes i det små at efterligne sin moder. Der er runde bløde bakker derude, ganske små, et par hvide avlsgårde og stumper af bøgeskov, ganske små: oppe fra skrænten ser det ud som et sjællandsk landskab en miniature, et dukkelandskab, svømmende som Sjælland selv i det friske hav.

Et par fiskere går og røgter deres garn dernede; for langs Issefjordens kyst drives der en del fiskeri; der fanges torsk og sild og makrel. Egentlig er det også herfra – fra Bramsnæs Vig og Egby Strand – at de rigtige "Roskilde-rejer" kommer; de fanges i ruser, og fangsten er god, når marsvin og sværdfisk jager stimerne ind i vigene. Men også disse store dyr jages af fiskerne, og gamle aktstykker fortæller om mange retstrætter mellem middelalderens godsejere vedrørende marsvinssætter i fjorden. For dengang, da agerbruget gav mindre næring, vidste man at udbytte søen bedre. Oldtidens køkkenmøddinger viser os også, at der i hin tid må have været vældige østersbanker at tage af. De er nu længst forsvundet, og de store forsøg, som

man i forrige århundrede anstillede med atter at forplante østersavlen til disse fjorde, mislykkedes aldeles.

Sydligst på halvøen ligger godset *Rygård*; det nævnes langt tilbage i tiden og har tilhørt mange berømte mænd: Erik Banner, rigens marsk, Niels Trolle, rigens admiral, Iver, Frederik og Niels Rosenkrands, rigets statsministre. Den nuværende ejer, grev F. Scheel, har nedrevet den gamle gule bindingsværks hovedbygning og opført et pragtfuldt lille slot i stedet, der passer smukt til parken med dens kanaler og fiskedamme. Men først og fremmest er det de prægtige, kyndigt behandlede skove, som udmærker dette gods.

Rundt om det ligger kæmpehøje, små fine kupler, tæt begroede af høje bøge. På vejen fra Rye til Roskildefjordens sydvestlige vig følges vi stadig af slige minder fra oldtiden.

Vi har marcheret rundt om Roskildefjord og vi står ved dens vestlige vig, i Borrevejles røverskov, hvor Tyre Boløkse og hendes tolv sønner var en skræk for de vejfarende. Syd for os ligger hin mærkelige egn, hvor alle minderne fra vor oldtids historie samler sig. Nede bag ved Lindholm afrunder Lejres lille landsby og Ledreborg Slot den kreds, vi har draget omkring Roskildefjord, der nu taber sig for vort blik.

I oldtiden var både Lejre Å og Kornerup Å smalle fjorde, der strakte sig ind i landet fra Roskildefjord og forenede sig ved Lejre. Et blik på kortet og endnu mere en vandring i egnen anskueliggør dette meget tydeligt. Inderst inde, hvor de to vige stødte sammen, var beliggenheden særdeles bekvem for en af datidens borge, der således havde to udveje fra sin standplads. Her, hvor nu den lille og tarvelige landsby ligger, mener man, at

oldtidens berømte kongesæde, Lejre, har ligget. Der er videnskabsmænd, som er af en anden mening, og der er tvivlet og skrevet og talt så meget derom, men så mange ting taler for, at vor oldtids mest klassiske begivenheder netop har fundet sted i denne af gravhøje og stendysser oversåede egn, at man bør lade de gamle sagn og den ærværdige tradition have ret. Man påviser endnu ved en bondegård i Lejre det sted, hvor kongsgården stod, og højdedraget syd for byen, der nu kaldes Hestehøj, skal være Dan Mykilatis grav. Således søger man topografisk at illustrere, ordne og lægge til rette for oldtidens sagn, men man må selvfølgelig opgive at påvise slige synlige minder om sagnets mænd, om hvem Saxo for mange hundrede år siden giver os nogle usikre fortællinger, og man må lade fare at søge oplysninger om skjoldungegrave og kongsgårde ved Lejre, en by, som allerede i middelalderen var forsvundet af historien. Egnen kan undvære det, så vel som historien. Denne har fredet tilstrækkeligt om de gamle sagn, som egnen freder om de mangfoldige mindesmærker af jord og sten.

Et par tusind alen fra Lejre ligger grevskabet *Lethraborg* eller *Ledreborg*. Det blev oprettet midt i det forrige århundrede af Johan Ludvig Holstein, der også byggede slottet.

Man skal besøge dette sted sent på efteråret eller en vinterdag. Hele den stumme pragt i Lethraborgs pompøse park passer ikke til den glade sol. Hvor der er sol, er der liv, men der er evig dødt og tomt i disse brede gange, der ligesom ikke er anlagt for at betrædes af menneskefod. Der er tomt imellem disse stive, kølige træer, og der *skal* være tomt. De skal stå tavse i deres ulastelige, afmålte fornemhed – det er som om de ikke voksede, som åndede og levede de ikke. Lethraborgs alleer skal

være som lange rækker af kongelige sale, pragtfulde, majestætiske. Der skal være så stille og tyst, som der er. Man skal høre åen risle hen over de lange vandplanter, der ligner kvindehår, og som lydløst følger vandets bevægelse med underlige, levende snoninger. Der er et sted en sluse eller et lille vandfald, dér hvor åen vider sig ud til en sø, og hvor svanerne holder så meget af at være, dette lille vandfald skal bruse ensformigt, så at det høres over alt i haven, og skal der være mennesker, så må det være en gammel, hvidhåret, udlevet mand, der river de gule blade sammen. Hans rives skrattende lyd og vandets brusen må være den eneste levende lyde, man hører. Slottet med sit præg à la marquis fra Ludvig den Femtendes tid står blegt og huløjet, ikke sygt, men udlevet. Der gemmes meget kostbart og gammelt der inde i det franske slot: skatte af gamle manuskripter og gule breve, der beretter hofhistorier og handler om mænd og kvinder fra det 18. århundrede, oldenborgernes mænd.

Selv ikke disse herrer med pudder og damer med pocher må befolke den døde park, de ville bryde den storstilede tavshed. Oppe fra den mægtige terrasse ser den ud som en Paradisets have i svundne tider, et rokokoens paradis for rokokoens henfarne sjæle, – ja engle skal befolke den, engle skal svæve stille omkring med snørklede vinger og pudrede parykker om de døde ansigter. – – –

Hvis man er ene en gråtung eftermiddag på dette sælsomme sted, skynder man sig bort i følelsen af, at her hører man ikke hjemme. Man tyer ud på kørevejen i den store alle. Denne pragtfulde hvælving af grene og løv, vistnok den længste allé i Danmark, fører fra Roskilde Landevej forbi slottet lige ud til

den Holstein-Lethraborgske familiebegravelse, der er anlagt i en kæmpehøj. Et gravmæle omringet af gravmæler! Se ud på markerne! Gravhøj ved gravhøj!

Ej heller *Hertadalen* skal man besøge i den smilende sol. Scenen skal være halvmørk, ligge i tusmørke eller diset regnluft, helst skal en fin støvregn trække sit slør i luften, og man skal være ene en hverdag eftermiddag. Vandrer man da om ad Hertadalens mange stier, gennem de tætte graner, om ad den lille sø og atter ind imellem træerne for at oplede det berømte offersted, da vil skovens paniske skræk let dåre sindet. Da vil offeraltret gøre sin virkning og ikke, som i solens grelle lys, alt for søgt vise den teatralske effekt, hvorpå det er anlagt. Da vil man gå om imellem disse gravhøje med en sær følelse af, at man ånder en luft, der er svanger med gamle frasagn, da vil man let blive taget af en beklemmende angst som den, der sniger sig ind i sindet en ensom nat på en kirkegård, når midnatsklokken slår. Det er ingen spøgelsesfrygt, det er en ubestemmelig rædsel ved at stå ansigt til ansigt med noget, som tiden endnu ikke har kunnet dræbe, som har kraft til at leve fra slægt til slægt – – – det rasler i de gamle bøge, det smutter i græsset, og man farer sammen og stirrer bange tilbage – i historiens mørke, gådefulde nat og dens uendelige kirkegård.

Om "Rundt om Roskildefjord"

Forfatter: P. Fr. Rist (1844-1926).
Førsteudgave mm.: Skrevet til *Danmark i skildringer og billeder af danske forfattere og kunstnere*, udgivet af M. Galschiøt (P. G. Philipsens Forlag, København 1887-1893). Her gengivet efter *P. F. Rist: Fortællinger og Typer.* Det nordiske Forlag/Bogforlaget – Ernst Bojesen, København 1901.
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside mm.: Efter maleri af L. A. Ring (1854-1933): *Sommerdag ved Roskilde Fjord* (1900).
Foto af "Nordsjællandske soldater" er hentet i *Danmark i skildringer og billeder af danske forfattere og kunstnere* bd. 2 s. 608.

ISBN 978-87-7628-320-9
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-544-0 (Ølstykke 2017).

© 2026 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1:

Som en gammel digter for over 200 år siden bespottede: Det af Rist gengivne vers er et kort uddrag af "Roschilde Dom Kirchis Beskrifuelse, Udi efterfølgende danske Vers. Sammenskreven af Michel Hansen Jernskjæg. Sådan som den var at see Anno 1685 d. 8. August." *Red.anm.*